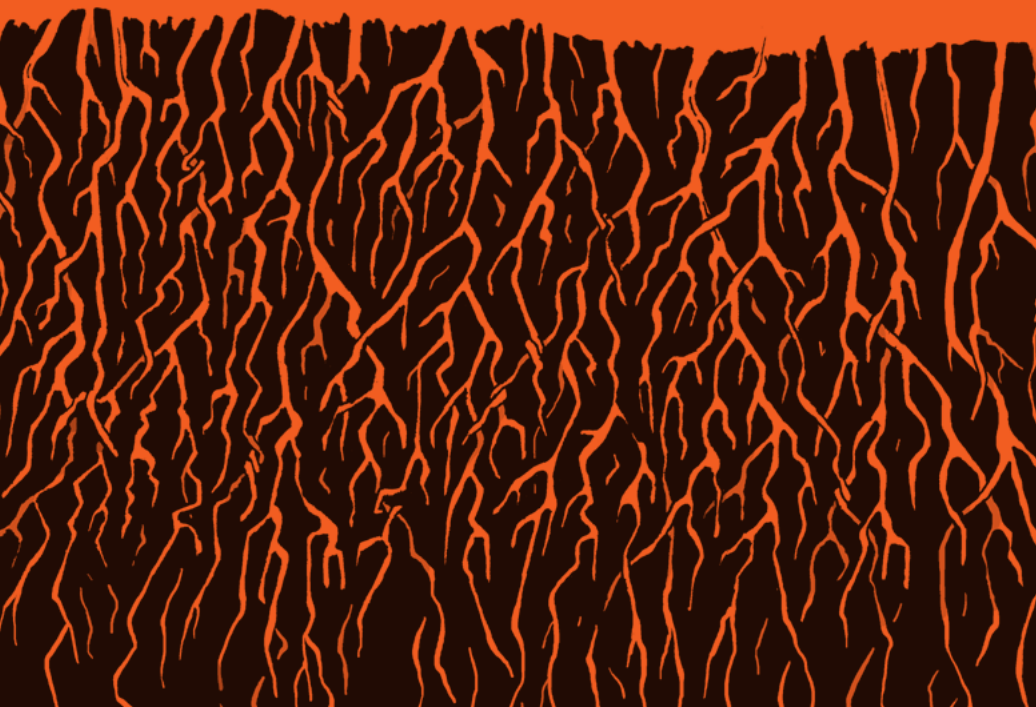

PŘÍPAD KUKOCKIJ LJUDMILA ULICKÁ

PŘELOŽILA
ALENA
MACHONINOVÁ

**LJUDMILA
ULICKÁ
PŘÍPAD
KUKOCKIJ**

Přeložila Alena Machoninová

**LJUDMILA
ULICKÁ**

PŘÍPAD KUKOCKIJ

Kniha vychází s podporou Ministerstva kultury České republiky

**MINISTERSTVO
KULTURY**

Казус Кукоцкого

Copyright © Ludmila Ulitskaya, all rights reserved

Published by arrangement with ELKOST Intl. Literary agency

Translation and afterword © Alena Machoninová

Cover Design © Nikola Klímová

Cover Illustration © Jindřich Janíček

ISBN 978-80-7432-978-4

Pravda je na straně smrti.
Simone Weilová

ČÁST PRVNÍ

1.

Všichni předkové Pavla Alexejeviče Kukockého v mužské linii byli od konce 17. století lékaři. Jméno prvního z nich, Avděje Fjodoroviče, je zmíněno v dopise, který Petr Veliký v roce 1698 napsal do města Utrechtu profesoru anatomie Ruyschovi, jehož přednášky ruský panovník pod jménem Petr Michajlov o rok dříve navštěvoval. Mladý car v něm žádá, aby byl syn lékárníkova pomocníka Avděje Kukockého laskavě přijat ke studiu. Kde přesně se vzalo příjmení Kukockých, s jistotou nevíme, ale podle rodinné legendy předek Avděj pocházel ze vsi Kukuj, kde byla za Petra Prvního vybudována německá osada.

Od té doby na příjmení Kukockých můžeme narazit jak v pochvalných listinách, tak v seznamech škol, zaváděných v Rusku počínaje výnosy z roku 1714. Lidem „nizkého původu“ práce ve státních službách po absolvování těchto nových škol otevírala cestu k šlechtickému titulu. Když byla zavedena stupnice hodností, Kukočti se oprávněně zařadili mezi „nejvyšší šlechtu se všemi přednostmi a výhodami“. Jeden z Kukockých je uveden mezi posluchači doktora Johanna Erasma ze Štrasburku, který jako první západní lékař přednášel v Rusku, mimo jiné také o „babictví“.

Od dětství měl Pavel Alexejevič skrytý zájem o fungování všeho živého. Někdy – obvykle před večerí, v té neurčité a ničím nenaplněné chvíli – se mu podařilo nepozorovaně proniknout do otcovy pracovny a se sevřeným srdcem tam z prostřední poličky švédské knihovny s výklopnými skly vytáhl tři vzácné svazky svého času proslulé Platenovy lékařské encyklopedie a uvelebil se s nimi na podlaze v pohodlném koutku mezi kachlovými kamny a knihovnou. Na konci každého svazku byly rozkládací postavy – různolící muž s černým knírkem a sympatická dáma v pokročilém stádiu těhotenství, s otevírací dělohou, aby se člověk mohl seznámit s plodem. Nejspíš právě kvůli této postavě, která – nic naplat! – byla pro všechny jen nahatou ženskou, Pavel před rodiči svoje bádání tajil a bál se, že ho při té nekalé činnosti načapají.

Jako malé holčičky neustále převlékají panenky, Pavel celé hodiny skládal a rozkládal papírové modely člověka a jeho orgánů.

Z papírových lidí bylo možné postupně sundat kožený háv, vrstvu růžově svěžího svalstva a vyndat játra, na kmeni pružných průdušnic pak vypadl strom plic a nakonec se odhalily tmavožlutě zbarvené, zdánlivě dočista mrtvé kosti. Jako by se smrt v lidském těle skrývala odjakživa, jako by živým tělem byla jen přikrytá – ale o tom Pavel Alexejevič začne přemýšlet až mnohem později.

Tady, mezi kamny a knihovnou ho jednou přistihl otec Alexej Gavrilovič. Pavel čekal, že mu otec vynadá, ale ten jen shlédl ze své ohromné výšky dolů, cosi zamumlal a slíbil, že dá synovi něco lepšího.

O několik dní později mu skutečně něco lepšího dal – traktát Leonarda da Vinciho Dell'Anatomia, list A na osmnácti listech s dvěma sty čtyřiceti kresbami, vydaný na konci 19. století Michailem Vasiljevičem Sabašnikovem v Turíně. Byla to nevidaně krásná kniha, vytištěná ve třech stech ručně číslovaných exemplářích a opatřená vydavatelovým věnováním. Alexej Gavrilovič operoval kohosi ze Sabašnikovovy rodiny...

Když otec dával knihu do rukou desetiletému synovi, nabádal ho:

„Jen si to pěkně prohlédni... Leonardo byl nejlepší anatom své doby. Nikdo nekreslil anatomické preparáty lépe než on.“

Otec říkal ještě něco dalšího, ale Pavel už ho neposlouchal – kniha se před ním otevřela a ostrým světlem mu zaplavila oči. Dokonalost kresby umocňovala nepředstavitelná dokonalost toho, co znázorňovala, ať už to byla ruka, noha, nebo trojhlavý lýtkový sval podobný rybě, však mu také Leonardo důvěrně říkal „ryba“.

„Tady dole jsou dějiny přírodních věd, zoologie, srovnávací anatomie,“ upozornil Alexej Gavrilovič syna na spodní police knihovny. „Můžeš sem chodit a číst si.“

Ty nejšťastnější hodiny svého dětství a jinošství Pavel strávil v otcově pracovně, kde žasl nad nádhernými spojeními kostí, která zajišťují mnohaúrovňový proces pronace a supinace, a div mu z očí netekly slzy, jak byl rozrušený ze schématu evoluce krevního oběhu, počínaje obyčejnou trubičkou s tenkými vměstky svalových vláken u žíly a konče třítaktovým zázrakem čtyřkomorového lidského srdce, vedle nějž perpetuum mobile vypadá jako úkol pro repetenty. Vůbec sám svět chlapci připadal jako grandiózní perpetuum mobile

fungující z vlastních zdrojů, které spočívají v pulzujícím pohybu od živého k mrtvému, od mrtvého k živému.

Otec Pavlíkovi daroval maličký mikroskop s padesátinásobným zvětšením – všechny předměty, které se nedaly nakrájet na plátky na podložní sklíčko, chlapce přestaly zajímat. Ve světě, který se nevešel do zorného pole mikroskopu, si všímal jen toho, co se shodovalo s překrásnými obrázky, které pozoroval binokulárem. Například vzor na ubruse připoutal jeho pohled, jelikož mu připomínal stavbu příčné pruhované svaloviny...

„Víš, Evo,“ říkal Alexej Gavrilovič manželce, „bojím se, že z Pavlíka doktor nebude, má příliš chytrou hlavu... měl by se dát na vědu...“

Sám Alexej Gavrilovič celý život seděl na dvou židlích, pracoval jako pedagog a lékař – vedl katedru polní chirurgie a nepřestával přitom operovat. V krátkém období mezi dvěma válkami, ruskou-japonskou a německou, pracoval jako posedlý, zakládal moderní školu polní chirurgie a zároveň se pokoušel ministerstvo války upozornit na zjevnou skutečnost, že blížící se válka bude mít jinou povahu a že století, které právě začalo, bude stoletím válek nového měřítko, nových zbraní a nové vojenské medicíny. Systém polních lazaretů se podle Alexeje Gavriloviče musí zcela přehodnotit a hlavní důraz je třeba klást na rychlou evakuaci raněných a zakládání centralizovaných vyprofilovaných lazaretů...

Německá válka začala dřív, než ji Alexej Gavrilovič předpověděl. Odjel, jak se tenkrát říkávalo, na jeviště válečných operací. Jmenovali ho velitelem komise, o jejíž založení v mírových časech tak usiloval, a teď nevěděl, kam dřív skočit, protože proud raněných byl obrovský a zamýšlené specializované lazarety zůstaly na papíře: prorazit byrokratické zdi v předválečných časech nestačil.

Po tvrdém konfliktu s ministrem války Alexej Gavrilovič svou komisi opustil a ponechal si jen mobilní lazarety. Tyto jeho operační sály na kolech, zřízené v Pullmanových vozech, ustupovaly spolu s akce neschopnou armádou přes Halič a Ukrajinu. Na začátku roku 1917 chirurgický vagon zasáhla dělostřelecká střela a Alexej Gavrilovič zahynul i se svým pacientem a zdravotní sestrou.

Téhož roku Pavla přijali na lékařskou fakultu Moskevské univerzity. O rok později ho vyloučili: vždyť jeho otec byl plukovníkem carské armády. O další rok později mu byl status studenta obnoven

díky úsilí profesora Kalinceva, starého tatínkova kamaráda a vedoucího katedry porodnictví a gynekologie. Kalincev si vzal Pavla k sobě pod svá křídla.

Pavel studoval se stejným zápalem, s jakým hráči hrají a opilci pijí. Jeho posedlost studiem mu vysloužila reputaci podivína. Na rozdíl od rozmazené a vrtošivé matky si prakticky nevšímal materiální nouze. Zdálo se, že po otcově smrti už není co ztratit.

Na začátku roku 1920 se do bytu Kukockých nastěhovaly další tři rodiny a vdově se synem zbyla jen někdejší pracovna. Univerzitní profesori, kteří za nového režimu jakž takž přežívali, jim nijak pomoci nemohli – i je pořádně zmáčkli a navíc se ještě nevzpamatovali z revolučního šoku: bolševici už ukázali, že lidský život, o nějž si zvykli bojovat tihle prohnili inteligenti, nic nestojí.

Eva Kazimirovna, Pavlova matka, lpěla na věcech a byla šetrná. Vmáčkla do pracovny prakticky všechn svůj varšavský nábytek, nádobí a oblečení. Otcova vážená, kdysi prostorná a činností naplněná pracovna, se proměnila ve sklad, a ať Pavel prosil matku sebevíc, aby se zbavili zbytečných věcí, ta jen plakala a kroutila hlavou: to bylo všechno, co jí z někdejšího života zbylo. Ale i přesto museli prodávat, a tak matka na bleším trhu postupně rozprodávala své nespočetné truhly s obuví, límcí a ubrousky a nad každou drobností kou prolévala slzy věčné rozluky...

Vztah mezi matkou a synem poněkud ochladl, pokazil se a o rok později, když si matka vzala nehorázně mladého Filippa Ivanoviče Levšina, malého drážního šéfa, Pavel odešel z domu, ale ponechal si právo používat otcovu knihovnu.

Málokdy se však k matce domů dostal. Studoval, pracoval na klinice, často měl službu a přespával, kde se dalo, nejčastěji ve skladu prádla, kam ho pouštěla správčová, která si pamatovala nejen Pavlova otce, ale dokonce i dědečka...

Bylo mu už jednadvacet let, když se matce narodilo nové dítě. Dospělý syn zdůrazňoval její stáří a Eva Kazimirovna, která se snažila vypadat mladší, trpěla. Dala Pavlovi najevo, že jeho přítomnost je doma nežádoucí.

Jeho vztah s matkou tím okamžikem skončil.

Po jisté době se lékařská fakulta oddělila od univerzity a došlo i k personálním změnám. Zemřel profesor Kalincev a na jeho místo

přišel jiný člověk, stranický kádr, který ve vědeckých kruzích neměl žádné jméno. Pavlovi byl kupodivu nakloněný a nechal ho na katedře v praktické aspirantuře. Příjmení Kukockých bylo v lékařském světě podobně známé jako příjmení Pirogova nebo Botkina.

První Pavlova vědecká práce byla věnována jistým cévním poruchám, které vyvolávají samovolné potraty v pátém měsíci těhotenství. Poruchy se týkaly těch nejmenších kapilár a Pavel se tehdy obíral myšlenkou ohledně možnosti působit na procesy v periferních oblastech krevní a nervové soustavy, jelikož se domníval, že se dají řídit snadněji než vyšší části. Jako všichni sekundáři se staral o pacienty na lůžkovém oddělení a dvakrát týdně ordinoval na poliklinice.

Když toho roku na poliklinice vyšetřoval ženu s opakovanými potraty ve čtvrtém a pátém měsíci těhotenství, uviděl nádor žaludku s metastázemi – s jednou velmi zjevnou v játrech, s druhou, slaboučkou v oblasti mezihrudí. Rituál pacientčina vyšetření nepřerušil, ale poslal ji k chirurgovi. Pak dlouho seděl v ordinaci, než zavolal další pacientku, snažil se pochopit, co se to s ním stalo, kde se vzal ten schematický, barevný obrázek značně pokročilé rakoviny...

Od toho dne měl Pavel Alexejevič ten podivný, ale prospěšný dar. V duchu mu říkal „nitrovidění“ a v prvních letech opatrně zjišťoval, zda někdo z kolegů nemá podobnou zvláštní dovednost, ale nic nevystopoval.

S postupem let se jeho vnitřní zrak ustálil, zesílil, získal vysokou rozlišovací schopnost. V některých případech viděl dokonce i buněčné struktury jakoby obarvené Ehrlichovým hematoxylinem. Zhoubné změny měly intenzivně fialový odstín, oblasti aktivní proliferace se mihotaly drobně zrnitou nachovou barvou... Zárodek od prvních dní těhotenství viděl jako zářivý světle modrý obláček...

Bývaly dny a týdny, kdy Pavla Alexejeviče „nitrovidění“ opouštělo. Nepřestával pracovat: dál vyšetřoval pacienty a operoval. Vědomí profesionální jistoty neztrácel, ale v jeho duši panoval mírný neklid. Mladý doktor byl pochopitelně materialista, mystiku nemohl vystát. S otcem se vždycky posmívali matčině zálibě navštěvovat velkosvětské sedánky, kde se vyvolávali duchové, nebo bláznivé mystické seance s magnetismem.

Svůj dar Pavel Alexejevič vnímal jako samostatnou, na sobě nezávislou bytost. Netrápil se jeho mystickou povahou, přijal ho jako

užitečnou výpomoc ve své profesi. Postupně se ukázalo, že jeho dar je asketa a nenávidí ženy. Už jen příliš sytá snídaně „nitrovidění“ oslabovala, takže Pavel Alexejevič si zvykl nesnídat a poprvé se najedl až během oběda nebo, když odpoledne ordinoval na poliklinice, až večer. Pokud šlo o fyzické styky se ženami, ty dočasně jakoukoli průzračnost vyšetřovaných pacientů vylučovaly.

Pavel Alexejevič byl dobrý diagnostik, jeho lékařská praxe takovou nezákonnou podporu vlastně nevyžadovala, ale vědecká práce jako by volala o pomoc: skrytý osud cév uchovával tajemství, která jako by každou chvíli měla vyjít na povrch... A tak se osobní život Pavla Alexejeviče dostal do jistého rozporu s vědeckým, a když se rozešel se svou přerývanou láskou, chirurgickou sestrou se studenýma a přesnýma rukama, mírně se vyhýbal milostným stykům, lehce se obával ženské agresivity a zvykl si na abstinenci. Nijak zvlášť těžká zkouška to pro něj nebyla – jako všechno, k čemu dochází z vlastní vůle. Zřídka se mu líbila některá sestřička nebo mladičká lékařka a Pavel Alexejevič moc dobře věděl, že každá k němu přiběhne na první zavolání, ale „nitrovidění“ mu bylo dražší.

Svůj dobrovolný celibát si musel chránit – byl osamělý, na tehdejší nuzácké poměry bohatý, ve svém oboru slavný, nebyl sice krásavec, ale zato mužný a přitažlivý, a stačil by jediný z těchto důvodů, aby každá žena, která si všimla jeho zaujatého pohledu, zahájila takový útok, že by Pavel Alexejevič sotva stačil vzít nohy na ramena.

Některé jeho kolegyně se dokonce domnívaly, že trpí skrytou mužskou vadou, a spojovaly ji s jeho profesí: jaké touhy může mít muž, který každý den citlivými prsty z povinnosti šmátrá v tajných ženských temnotách...

2.

Kromě rodinné věrnosti medicíně měli muži Kukočtí ještě jeden osobitý rodový rys: manželky si obstarávali stejně, jako se dobývá válečná kořist. Praděd se oženil se zajatou Turkyní, děd s Čerkeskou a otec s Polkou. V rodině se tradovalo, že všechny ty ženy byly

nesmírné krasavice. Nicméně příměs cizí krve jen málo měnila rodovou podobu mohutných, brzy plešatících mužů s vystoupplými lícními kostmi. Rytinový portrét Avděje Fjodoroviče, který je dílem neznámého, ale zjevně v Německu studovaného umělce a který potomkové Pavla Alexejeviče schraňují dodnes, svědčí o síle této krve nesoucí rodinné rysy napříč časem.

Také Pavel Alexejevič uzavřel válečné manželství – unáhlené a nečekané. Jeho manželka Jelena Georgijevna nebyla zajatkyň ani rukojmí, poprvé ji spatřil v listopadu dvaadvacátého roku v nevelkém sibiřském městečku V., kam evakuovali kliniku, již řídil. Ležela na operačním stole a byla v takovém stavu, že si Pavel Alexejevič moc dobře uvědomoval, že život ženy, jejíž tvář ještě ani neviděl, není v jeho moci. Přivezli ji sanitkou a pozdě. Velmi pozdě...

Vprostřed noci Pavla Alexejeviče přivolala jeho zástupkyně Valentina Ivanovna – byla to skvělá chirurgyně, věděla, že i Pavel Alexejevič jí důvěřuje, ale tohle byl nějaký zvláštní případ. V čem – sama vysvětlit nedokázala. Poslala pro něj do bytu, nechala ho vzbudit a poprosila, aby přišel. Když vešel do operačního sálu se zvednutýma rukama připravenýma k operaci, skalpelem právě rozřezávala ošetřený povrch...

Stál za zády Valentiny Ivanovny. Jeho zvláštní vidění začalo samovolně fungovat a Pavel Alexejevič už neviděl jen operační pole, kde pracovala Valentina Ivanovna, ale celé ženské tělo, výjimečně ladnou a lehkou páteř, úzký hrudník s tenkými žebry, s bránicí položenou o trochu výš, než je běžné, a pomalu se svírající srdce osvětlené bledězeleným plamenem, který pulzoval v souladu se svaem.

Viděl – a nikdo by to nedokázal pochopit, nikomu by nemohl vysvětlit ten neobyčejný pocit – úplně blízké tělo. Dokonce stín u vršku pravé plíce, stopa po tuberkulóze prodělané v dětství, se mu zdál milý a povědomý, stejně jako obrysy dávno známé skvrny na tapetách u hlavy postele, kde člověk každý večer usíná.

Podívat se na tvář té mladé a zevnitř tak krásně stavěné ženy mu bylo trochu trapné, ale přece rychle pohlédl nad bílé prostěradlo, které ji přikrývalo až po bradu. Všiml si dlouhého hnědého obočí s huňatým střapečkem u kořene nosu a úzkých nosních dírek. A bledá byla jako křída. Pocit trapnosti, že si prohlíží její obličej, byl tak silný, že sklopil oči a pohlédl směrem, kde měly být vlnité

záhyby perleťového střeva. Červovitý výběžek praskl, hnis se vylil do střevní dutiny. Zánět pobřišnice. To viděla i Valentina Ivanovna.

Slabý nažloutle růžový plamen, který existoval jen v jeho vidění, s jakousi vzácnou květinovou vůní, zlehka teplý na dotek, prosvěcoval ženu a byl vlastně její součástí.

Také viděl, jak křehké jsou její kyčelní klouby kvůli nedosta-
tečné vypouklosti hlavice stehenní kosti... Vlastně nebyly daleko
vykloubení. I pánev je nesmírně úzká, takže při porodu se dá čekat
natažení nebo přetržení stydké spony. Děloha je však dospělá, už
rodila. Takže jednou to vyšlo... Zhnisání se stačilo zmocnit obou vě-
tívek vaječníků i tmavé vyplašené dělohy. Srdce tlouklo slabounce,
ale v klidném rytmu, zato z dělohy sálala hrůza. Pavel Alexejevič
už dávno věděl, že jednotlivé orgány mají vlastní cit... Copak se ale
něco takového dá pronést nahlas?

Hm, rodit už nebudeš... – ještě netušil, čím dítě ta žena, co mu
umírala před očima, neporodí. Potřásl hlavou a odehnal přízračné
obrázky... Valentina Ivanovna natáhla klubko střev a dostala se
k červovitému výběžku. Všechno bylo plné hnisu...

„Všechno vyčistit... Všechno pryč...“

Nepodaří se ji zachránit. Prokletá profese, napadlo Pavla Alexe-
jeviče, než vzal z rukou Valentiny Ivanovny nástroje.

Pavel Alexejevič věděl, že náčelník lazaretu Ganičev má několik
lahviček amerického penicilinu. Byl to zloděj a překupník, i když
Pavlu Alexejevičovi by měl... Ale dá mu je?

3.

Několik prvních dní, kdy Jelena sice neumírala, ale nebyla ani úplně
živá, se Pavel Alexejevič stavoval v jejím koutku pokoje odděleném
plentou a sám jí dával injekce penicilinu, který byl určen pro vojáky,
a byl jim tedy už podruhé ukraden. Nenabývala vědomí. Tam, kde se
nacházela, byly mluvící bytosti, napůl lidé a napůl rostliny, celé to
mělo jakýsi děj, jehož se účastnila div ne jako hlavní hrdinka. Byla
starostlivě natažená na obrovském bílém plátně a sama si částečně

připadala jako to plátno a lehké ruce cosi prováděly, jako by na ní vyšivaly, v každém případě Jelena cítila jemné bodání drobouliných jehliček, bylo to spíš příjemné.

Kromě těchto starostlivých vyšívačů byli i jiní, nepřátelští, snad to byli Němci, možná dokonce i v uniformě gestapa, a ti si nepřáli jen její smrt, ale něco mnohem horšího než smrt. Zároveň Jeleně cosi napovídalo, že to všechno je poněkud přízračné, že je to částečný klam a už brzy někdo přijde a odhalí jí skutečnou pravdu. A celkově tušila, že všechno, co se s ní děje, souvisí s jejím životem a smrtí, že za tím stojí cosi mnohem důležitějšího a že je to spojené s chystaným odhalením poslední pravdy, která je důležitější než sám život.

Jednou pak zaslechla rozhovor. Nízký mužský hlas se na kohosi obracel a žádal o biochemii. Ženský stařecký hlas to odmítal. Biochemii si Jelena představovala jako velkou skleněnou krabici s barevnými zvonivými trubičkami, které jakýmsi záhadným způsobem souvisejí s horskou krajinou, v níž se to všechno odehrávalo...

Pak krajina, barevné trubičky i neskutečné bytosti náhle zmizely a Jelena pocítila, jak jí kdosi klepe na zápěstí. Otevřela oči. Světlo bylo tak hrubé a ostré, že oči zase přivřela. Člověk, jehož tvář jí připadala známá, se na ni usmál:

„To je dobře, Jeleno Georgijevno.“

Pavel Alexejevič se zarazil: byl to právě ten případ, kdy část je víc než celek – o tolik měla větší oči než zbytek obličeje.

„To vás jsem tam viděla?“ zeptala se Pavla Alexejeviče.

Její hlas byl docela slaboučký, úplně jako z papíru.

„Nejspíš ano.“

„A kde je Táněčka?“ zeptala se, ale odpověď už neslyšela, znovu začala plout mezi barevnými skvrnami a mluvícími rostlinami.

Táněčka, Táněčka, Táněčka, zazpívaly hlasy a Jelena se uklidnila: všechno bylo v pořádku.

Po nějaké době se definitivně vrátila. Všechno se urovnalo: nemoc, operace, nemocniční pokoj. Pozorný doktor, který ji nenechal umřít.

Navštěvovala ji Vasilisa Gavrilovna – na oku bělmo, tmavý šátek zavázaný nízko, sražený až k obočí. Nosila klikvové pití a tmavé sušenky. Dvakrát přivedla dceru.

Doktor za Jelenou zpočátku chodil dvakrát denně, potom jako za všemi ostatními jen během ranní vizity. Plentu dali pryč. Jelena

teď začala jako jiní pacienti vstávat a chodila k umyvadlu na konci chodby.

Pavel Alexejevič ji na oddělení nechal tři měsíce.

Jelena si tenkrát pronajímala část místnosti za kartounovým zá-
věsem v chatrném dřevěném domku na kraji města. Bytná byla na
pohled stejně sešlá a navíc výjimečně hádavá. Před Jelenou už vy-
hnala čtyři nájemníky. Sibiřské město, kde před válkou žilo sotva pa-
desát tisíc obyvatel, praskalo ve švech pod nápořem evakuovaných:
vojenská továrna, v jejíž konstrukční kanceláři pracovala Jelena, lé-
kařská fakulta s klinikami a dvě divadla. Pokud nebudeme počítat
baráky pro vězně kousek za městem, žádné nové bydlení pro lidi
se tu za léta sovětské vlády nepostavilo. Lidé namačkaní jako sar-
dinky zaplňovali každou škvírku, každou díрку.

Doktor před Jeleniným propuštěním z nemocnice zajel služebním
autem s řidičem do jejího bytu. Bytná se auta lekla a schovala se do
komory. Na zaklepání otevřela Vasilisa Gavrillovna. Pavel Alexeje-
vič se s ní pozdravil – omráčil ho silný zápach pomyjí a špíny. Aniž
by si odložil kožich, udělal tři kroky, odhrnul závěs a koutkem oka
nahlédl do nuzáckého hnízda. V rohu velké postele seděla Táňa
s velkým bílým kotětem a dívala se na Pavla Alexejeviče vylekaně,
ale se zájmem.

„Okamžitě všechno sbalte, Vasiliso Gavrillovno, stěhujete se,“
pronesl k vlastnímu údivu.

Nechat těžce nemocnou, sotva se z toho zázrakem dostala, na
takovém smetišti bylo nemožné.

Za čtvrt hodiny byl všechn majetek sbalený do velkého kufru
a uzlu, Táňa oblečená a tři bytosti ženského rodu včetně kočky se-
děly na zadním sedadle automobilu.

Pavel Alexejevič je odvezl k sobě. Klinika sídlila ve staré vile, byt
Pavla Alexejeviče byl na stejném dvoře, v přístavbě. Kdysi tu byl če-
ledník a kuchyně pro služebnictvo. Teď zprovoznili velká kamna –
vařilo se na nich pro pacienty –, místnost přepažili a Pavlu Alexeje-
vičovi vyčlenili dvě místnosti se samostatným vchodem. V jednom
z pokojů ubytoval tuto rodinu. Svou budoucí rodinu.

Vasilise jako první došlo, k čemu to všechno spěje... Došlo jí to
hned prvního večera, když zůstala sama s Táněčkou, protože Jelenu
měli propustit až druhý den, jako obvykle se pomodlila a lehla si

vedle spící holčičky na tvrdé zdravotnické lehátko. Ach, Jeleno, Jeleno, a to je tvůj manžel naživu...

Ve svých podezřeních se Vasilisa Gavrilovna utvrdila hned druhého dne, kdy Jelena přešla dvůr a vešla do domu k Pavlu Alexejevičovi. Byla slabá a průsvitná, usmívala se jaksi nejasně a zmateně, dokonce trochu provinile. Pro podezření ani výčitky však toho dne Vasilisa Gavrilovna neměla žádný důvod – ten se objevil až o několik dní později. Je obdivuhodné, jak tahle stará panna bez sebemenší zkušenosti se vztahem s mužským pohlavím tak přesně zachytila milostné vibrace, sotva se zrodily.

Celý únor třesnutě mrzlo. V bytě Pavla Alexejeviče se hodně topilo, ženy se poprvé po několika měsících pořádně ohřály. Je možné, že právě tohle suché teplo hořícího dříví, po němž se ženám tak stýskalo, přihřálo Jelenin cit, v každém případě cítila k Pavlu Alexejevičovi nezměrnou lásku, jakou dřív nepoznala. Manželství s Antonem Ivanovičem se jí teď z výšin nových poznatků o lásce a sobě samé zdálo neplnohodnotné a neoprávdové. Zaháněla každou, i sebemenší myšlenku na manžela, ze dne na den odkládala okamžik, kdy si bude muset přiznat všechna upřímná a smutná slova, a to všechno se navíc komplikovalo tím, že téměř půl roku nedostala od Antona žádný dopis a sama mu už měsíc nepsala, protože mu nemohla říct ani pravdu, ani lež...

V půl šesté ráno Pavel Alexejevič z lazaretní kuchyně přinášel kýbl teplé vody – nepředstavitelný luxus jako v jiných dobách vana plná šampaňského – a čekal za dveřmi, dokud se Jelena neumyla. Pak se umyl sám, přinesl druhý kýbl pro Vasilisu Gavrilovnu a Táněčku, přiložil dříví do kamen, která hořela téměř bez přestání. Vasilisa seděla ve vedlejším pokoji, dokud oba neodešli do práce: dělala, že spí. Jelena věděla, že Vasilisa je ranní ptáče, že se svým modlitebním drmoláním začíná už vprostřed noci.

Nevychází z pokoje, protože nechce být svědkyní nemravností, tušila Jelena. A usmívala se. Po ránu se cítila obzvlášť šťastná a svobodná. Věděla, že cestou do továrny začne všechno pomalu blednout a ke konci dne po ranním štěstí nezůstane ani památka – pocit viny a studu se umocňuje k večeru a nezbaví se ho, dokud ji Pavel Alexejevič zase v noci pevně neobejme...

Pavlu Alexejevičovi bylo třiačtyřicet. Jeleně osmadvacet. Byla první a jedinou ženou v jeho životě, která nezaháněla jeho dar.

Poté co poprvé strávila noc v jeho pokoji a ráno ještě za tmy ho probudilo lechtání jejího copu na předloktí, řekl si: Dost! Nemusím už vidět víc než ostatní doktoři. Nechci, aby odešla...

Přestože jeho dar nenáviděl ženy, pro Jelenu kupodivu udělal výjimku. A tak Pavel Alexejevič viděl barevné odlesky, skrytý život uvnitř těl stejně jako dřív.

Zjevně si ji ten dar také zamiloval, usoudil Pavel Alexejevič.

Oznámení o smrti Jelenina manžela Antona Ivanoviče Flotova přišlo měsíc a půl poté, co poprvé strávila noc u Pavla Alexejeviče. Doručili ho ráno, když Jelena odešla do továrny. Vasilisa se vyplakala přes den – Antona neměla v lásce, což si teď obzvlášť vyčítala.

Večer úmrtní oznámení položila před Jelenu. Ta ztuhla. Dlouho držela nažloutlý zkrabacený papírek.

„Proboha! Jak mám teď žít?“ Jelena ukázala prstem na datum smrti napsané velkými pevnými písařskými číslicemi. „Vidíš to datum?“

Byl to právě ten den, kdy poprvé zůstala u Pavla Alexejeviče.

Jeho široká záda v slušivém chirurgickém plášti s tkaničkami na mohutném krku mezitím docela zastínila celý svět i mrtvého Antona se studenýma očima, pevnými ústy na hubeném obličejí, bez všech těch měkkých slovanských polštářků.

Od toho okamžiku byla její láska k Pavlu Alexejevičovi navždy okořeněna pocitem nenapravitelné viny vůči Antonovi, který padl téhož dne, kdy ho podvedla...

Vasilisa v tom datu uviděla něco jiného, čtyřicátý den od smrti už propásly.

„Nepomodlím se jaksepatří a z tebe žádná vdova nebude,“ rozplakala se Vasilisa.

O několik dní později Vasilisa poprosila o volno – šlo o jeden z jejich tajemných odjezdů, který pokaždé spíš ohlásila, než že by o něj požádala. Jelena, která s Vasilisou prožila řadu let, o této její zvláštnosti moc dobře věděla – Vasilisa zničehonic zmizela na týden, dva, tři a pak se stejně nečekaně vrátila. Tentokrát ji však pustit nemohla: v konstrukční kanceláři, kde rýsovala svou šikovnou rukou pracovní výkresy pro zlepšenou převodovku zlepšeného tanku, nikomu dovolenou nedávali. Navíc zákony válečné doby s výlety po vlasti nepočítaly a ani nebyl, kdo by pohlídal Táňu...

4.

Pavel Alexejevič byl bystrý v mnoha ohledech, a přestože byl pohlacen svou profesí, lékařským posláním, poměrně střízlivě hodnotil i běžný lidský život, který probíhal kolem něj. Pochopitelně využíval svá privilegia profesora a přednosty velké kliniky, ale věděl své i o těžkém životě zdravotního personálu, nedostatku jídla dokonce i v porodnici, zimě, nouzi o dříví, léky, obvazový materiál... To všechno pozoroval už před válkou, jenomže teď se odkudsi vynořila myšlenka, že po válce se všechno změní, že to bude lepší a správnější...

Je možné, že jeho vnitřní i vnější podobu, všechny jeho úvahy poznamenala jeho lékařská profese, neustálý, téměř každodenní styk s ohnivým bleskem – ostrým okamžikem zrození lidské bytosti z krvácející průrvy, z hluboké tmy nebytí – a jeho aktivní účast na tomto přírodním dramatu: věděl nejen o křehkosti člověka, ale také o jeho nadpřirozené odolnosti, která daleko přesahovala možnosti jiných živých organismů. Letitá zkušenost ukazovala, že schopnost adaptace člověka mnohonásobně převyšuje tuto schopnost u zvířat. Jestlipak se toto téma pokoušeli zkoumat lékaři spolu se zoology?

Jsem si naprosto jistý, že žádný pes nevydrží nic takového jako člověk, usmíval se Pavel Alexejevič v duchu. Měl schopnost velmi důležitou pro vědce – umění klást správné otázky... Pozorně sledoval současné bádání v oblasti fyziologie a embryologie a věčně žasl nad neúnavným, a dokonce trochu malicherným zákonem, který určoval život budoucího člověka v matčině lůně. V souladu s ním se každá zachytitelná událost odehrávala s nesmírnou přesností – nikoli na týdny a dny, ale na hodiny a minuty. A tento časový mechanismus fungoval tak precizně, že přesně sedmého dne se každý zárodek, který představoval kulovitý shluk jednotlivých buněk, rozštěpil na dva lístky – vnitřní a vnější – a začaly se s nimi dít neobvyčejné věci – lístky se prohýbaly, rozvazovaly, převracely, tvořily uzlíky a bubliny, část povrchu mizela uvnitř a všechno se to opakovalo nevidaně přesně milionkrát a milionkrát po sobě... Kdo a jak udílí povely, podle nichž se rozehrává to neviditelné představení?

Nejvyšší bezejmenná moudrost spočívala v tom, že z jedné jediné buňky utvořené z málo pohyblivého a mírně naběhlého vajíčka obklopeného paprskovým věncem folikulárních buněk a z nosatého spermatozoidu s vřetenovitou hlavičkou a spirálovitým neposedným ocáskem neodvratně vyrůstá lidská bytost, půlmetrová, řvoucí, tříkilová a dočista nerozumná, a podle téhož zákona se z ní stává génius, mizera, krasavice, zločinec nebo světec...

A právě proto, že toho o daném předmětu věděl hodně, upřímně řečeno všechno, co bylo v té době známo, představoval si mnohem lépe než ostatní, z jaké kosmické kaše se vynořuje každá Kátěnka a každý Valerik.

V otcově knihovně byla spousta knih o dějinách lékařství a on měl vždycky rád stopy těch milých starých časů: radoval se, žasl, někdy se smál fantastickým úsudkům svých dávno zemřelých kolegů, ať už to byl staroegyptský kněz, první profesionální anatom na světě nebo středověký mistr, který pouštěl žilou, prováděl císařský řez a odstraňoval puchýře za stejný poplatek.

Už v mládí se mu do paměti vryla slova z dopisu babylonského kněze a lékaře Béróssa, v němž Béróssos svému žákovi objasňoval, že je tomu třicet let, co hvězda Tišla vstoupila do souhvězdí Sipparu, že od té doby se chlapci rodí mohutnější a agresivnější a jako by ve svých ručkách svírali kopí...

„Není proto divu,“ píše dál lékař, „že v posledních deseti letech probíhají ustavičné války – chlapci bojovníci vyrostli a nemohou se z nich stát oráči. Zdá se, že ochránkyně Lamassu přepisuje tabulky osudu.“

Pavel Alexejevič tenkrát v německých příručkách zjistil, kdo je ta Lamassu, která přepisuje osudy generací. Ukázalo se, že je to bohyně placenty. To zbožštění jednotlivých orgánů a pocit kosmického spojení země, nebe a lidského těla, které se z novodobé vědy zcela vytratilo, bylo ohromující. A opravdu, když odmítneme ty dojemné pověry, bylo zajímavé, zda má generace nějakou společnou tvář, jednotnou povahu. Jsou to jen sociální faktory, které definují povahu generace? A možná je to opravdu vliv hvězd, stravy nebo složení vody... Učitel Pavla Alexejeviče profesor Kalincev přece mluvil o „hypotonických“ dětech začátku století... Popisoval je jako malátné, mírně ospalé děti s měkoučkými váčky pod očima, s pootevřenými

ústy a andělsky uvolněnými ručičkami... Jak moc se asi lišily od těch dnešních se zařatými pěstičkami, ohnutými prsty na nohou a napjatými svaly. Hypertonus. A boxerská póza – sevřené pěstičky chrání hlavu. Děti strachu. Jsou možná životaschopnější. Ale před čím se to brání? Od koho čekají ránu? Co by o těchto dětech řekl babylonský vědec Béróssos, kněz bohyně Lamassu?

Úvahy o vystrašených dětech Pavla Alexejeviče odváděly do jiné oblasti: když přemýšlel o osudech blízkých lidí, zjišťoval, že téměř všichni jsou zranění strachem. Většina skrývala jakousi ostudnou skutečnost týkající se původu nebo příbuzenství, a když ji nedokázali skrýt, žili v neustálém očekávání trestu za zločin, který nespáchali. Jeho asistentka Valentina Ivanovna pocházela z bohaté kupecké rodiny, druhému kolegovi v žilách jako mor kolovala polovina německé krve, bratr zaměstnankyně příjmu emigroval v osmnáctém roce. Jelena, která teprve nedávno vstoupila do jeho života, se přiznala, že její rodiče zemřeli v táborech, že sama tomu osudu unikla zázrakem, díky babičce, která ji adoptovala krátce před tím, než byli rodiče vysídleni na Altaj. Ukázalo se, že dokonce i Vasilisa Gavrilovna, ta docela prostá žena, žila s nějakým svým komplikovaným tajemstvím. Každý měl co zatajit, každý čekal, že bude odhalen.

Když začala válka, ten neurčitý a téměř mystický strach trochu polevil, vystřídal ho jiný, reálnější strach o život mužů, kteří odešli na frontu. Zabíjeli je skuteční, věční nepřátelé, Němci, a muži bojující a umírající na frontě nebránili jen svou vlast, ale do jisté míry i své rodiny před někdejšími předválečnými strachy: bdělé orgány jako by trochu pozapomněly na bohaté babičky, příliš vzdělané dědečky a příbuzné v zahraničí. Úmrtní oznámení, která přicházela domů, všechny v hoři zrovnoprávňovala. Osířelost, hlad a zima dávaly stejná práva dětem zemřelých vojáků i vězňů. Budoucnost všech lidí byla teď spojena s vítězstvím, dál jejich sny nemířily. Téměř mlčenlivá láska, která mezi Pavlem Alexejevičem a Jelenou vzplála v šepotu a praskotu hořících polen, se jich zmocnila s takovou silou, že oba nevyhnutelné úvahy o budoucnosti odkládali: ještě neměli strach.

5.

Pavel Alexejevič adoptoval Táňu hned po svatbě a jak říkávala Vasilisa, miloval ji jako vlastní. Jako by se v té „jeho“ holčičce setkaly všechny ty tisíce novorozenců, kterým pomohl na svět: vytáhl je, vyřízl, zachránil před asfyxií, zraněním lebky a dalšími poškozeními, k nimž často při porodech docházelo.

Avšak cizí děti byly dočasné. Věnovala se jim spousta sil a práce, ale pak zmizely a Pavel Alexejevič téměř nikdy neviděl ty kluky a holčičky, když se začínali usmívat, zkoumat své prstíky, radovat se z toho, že poznávají blízké tváře, prsní bradavku nebo chrastítko.

Pavel Alexejevič si už v prvních hodinách života nové bytosti dokázal všimnout jejího temperamentu – silné vůle nebo pasivity, umanutosti nebo lenosti. Avšak jemnější rysy lidské osobnosti se obvykle neprojevuji v prvních dnech, kdy dítě odpočívá po titánské práci narození a přechodu do nové existence. O cizích nemluvnátech věděl mnohé, ale o dítěti ve vlastním domě nevěděl nic. Objev to byl ohromující.

Táně byly nedávno dva roky a Pavel Alexejevič by s ohledem na svůj věk mohl být jejím dědečkem. Srdečné nadšení, které zažíval, mělo nádech stařeckého dojetí ze všeho nového, co se děje s dítětem, a nikdy ne s dospělým. Jednou si všiml faldíku na zápěstí, jindy dolíčku v bedrech nebo zjistil, že Tániny tmavé vlasy nemají jednolitou tmavě hnědou barvu, že zespodu, na krku a za ušima jsou světlejší a jemnější, jakoby jiného druhu.

Nová slova, nové pohyby, veškerý intelektuální růst dvouletého člověka teď v Pavlu Alexejevičovi vyvolávaly prudký milostný zájem. Nikdy své mysli nedovoloval, aby se zastavila u představy, že by mu jiná žena mohla porodit jiné, jeho vlastní dítě, snad chlapce, který by nezdědil cizí hnědé vlasy, ale byl by světlovlasý jako Pavel Alexejevič a měl by i sklon k plešatosti, zvláštní tvar ruky s širokými dlaněmi a trojúhelníkovými prsty ostře zašpičatělými k nehtu, a převzal by koneckonců i jeho profesi.

Ne, ne, dokonce, i kdyby Jelena ještě mohla rodit, nebyl si docela jistý, zda by chtěl svou lásku k Táněčce vystavit takové zkoušce nebo

srovnání. Pověděl o tom i Jeleně: jiné dítě si ani nedokážu představit, naše holčička je opravdový zázrak.

Těžko říct, co vyplývá z čeho – hodné dítě z lásky, kterou ho bezměrně a nehospodárně zahrnují rodiče, nebo naopak hodné dítě v rodičích vyvolává jen to nejlepší, co v nich je. Ať tak či onak, Táňa vyrůstala v lásce, a když byli všichni tři spolu, byli obzvlášť šťastní. Vasilisa sice patřila do rodiny, ale v geometrii rodinného trojúhelníku představovala pomocný článek, který jejich existenci dodával stabilitu.

Někdy, když se Táňa probudila dřív než dospělí, proklouzla k rodičům do pokoje, skočila mezi ně jako zlatá rybka a ospalým a šťastným hlasem požadovala „ojmout a pusinku“. Mluvit začala hodně brzo, hned správně, a to „ojmout“ pro ni byla hra dospělého člověka, který se dokáže zasmát sobě malému.

„Sem, sem a sem,“ ukazovala si prstem na čelo, tvář a bradu, a když jako zákonitou daň dostala pusy od rodičů, se směšnou vážností si na pichlavé tváři Pavla Alexejeviče vybírala místo, kam by mu vlepila svou mlaskavou pusu.

Z toho líbacího obřadu se v Tániných školních letech stala pusa na rozloučenou před odchodem. Ty zdánlivě naprosto bezvýznamné letné doteky jako drobné hřebíčky pevně stloukaly každodenní život.

Pavel Alexejevič byl ve vztazích obecně, dokonce i s vlastní ženou, velmi zdrženlivý a přísně dodržoval mez toho, co je v gestech a slovech přípustné, avšak s Táňou si dovoľoval naprosté stařecké žvatlání. „Sladoučká višnička“, „tatínkův vrabčáček“, „černooké veverčátko“, „ušaté jablíčko“ – sypal na dítě trapná jména z herbáře a zoologické zahrady. Táněčce se to moc líbilo a rovněž měla pro tatínka vlastní sadu laskavých přezdívek: „můj nejlepší pejsan“, „Hroch Hrochovič“, „Sumeček fousatý“.

Pavel Alexejevič Táňu nadšeně rozmazloval. Jelena musela jeho zápal neustále zchlazovat. Stávalo se, že přišel do hračkářství a skoupil všechnu jeho skrovnou nabídku. Ale Táně jako by to šílené rozmazlování neškodilo, neměla v sobě nic z chování chamtivého a panovačného dítěte, které nezná žádné meze.

Pavlu Alexejevičovi se zdálo, že každá látka je pro dětskou kůži příliš hrubá, že boty jí rozdírají nožičky, šála dře krček. Obrátil pohled na ženu a žasl, až ho bolelo u srdce, jak je křehká a jemná, a obě

by nejraději zabalil do batistu, prachového peří a kožešin... Mezi asketickým chováním Pavla Alexejeviče, veškerým řádem jeho tvrdého a drsného života chirurga, Jeleniným mechanickým zvykem brát si méně a to horší tak lehce a přirozeně, že si toho nikdo ani nevšiml, Vasilisinou strohostí a přísností vůči holčičce na jedné straně a prudkou touhou Pavla Alexejeviče schovat dceru i ženu pod skleněný poklop, aby je ochránil před průvanem, hrubostmi a veškerou kostrbatostí okolního života na straně druhé, byl zvláštní rozpor.

V září 1944 se klinika Pavla Alexejeviče vrátila do Moskvy. Do Jelenina bytu v Trjochprudné uličce, s nímž počítala, se mezitím nastěhovali dva podřadní enkávédáči, a mladá rodina se znovu ocitla ve služební místnosti, kde před válkou osaměle a skromně bydlel Pavel Alexejevič. Místnost, poměrně prostorná, ale vlhká, byla v suterénu a pro dítě se moc nehodila. Táňa jakoby naschvál, aby si starost o její zdraví dospělí nedělali zbytečně, byla často nachlazená a dlouho kašlala.

Rodinný život Pavla Alexejeviče a Jeleny Georgijevny byl tak šťastný, že dokonce Tánina nemoc blízkosti manželů přidávala jakousi zvláštní notu. Dlouhou dobu prvním slovem, které Pavel Alexejevič pronášel po návratu z práce, bylo znepokojené: „Kašlala?“

Vasilisa pokrčila kostnatými rameny: „Aby ne, každé dítě kašle...“

To je ale bezcitná babizna, divil se v duchu Pavel Alexejevič, když si sundával obrovský kabát, který nabral venkovní zimu, a vyháněl z toho studeného vzduchu Táňu, když vylezla na chodbu...

6.

Pavel Alexejevič měl stejně jako jeho zesnulý otec nesporné vlastnosti státníka. Přestože otcova důstojnická hodnost z carských časů na kariéru Pavla Alexejeviče vrhala dlouhý stín, další válka to nepřijemné místo v životopise jako by napravila: i když byl otec voják, byl to především lékař a navíc zahynul v německé válce. Teď, když země znovu bojovala se syny oněch Němců, Pavlu Alexejevičovi byl jeho pochybný původ zpětně odpuštěn. Záhy po návratu ze Sibiře si

ho předvolali na ministerstvo, kde mu navrhli, aby připravil projekt mírového zdravotnictví ve sféře týkající se mateřství a dětství. Válka spěla ke konci, a přestože žádná komise ještě nevznikla, předpokládalo se, že časem v jejím čele stane Pavel Alexejevič. Do rukou se mu dostala statistika – shromážděná nepořádně, částečně falešná a neúplná, ale do jisté míry odhalující otřesnou demografickou situaci. Nešlo jen o nenahraditelnou ztrátu obrovské části mužského obyvatelstva a s tím spojený pokles porodnosti. Dětská úmrtnost byla ohromná, obzvlášť u malých dětí. Byla ještě jedna okolnost, kterou oficiální statistika nebrala v potaz, zato každý praktikující lékař o ní moc dobře věděl: velké množství žen v reprodukčním věku umíralo kvůli kriminálním potratům. Oficiálně byly lékařské potraty zakázány už v roce 1936, téměř současně s přijetím Stalinovy ústavy.

Tento zákaz představoval problematický bod v práci Pavla Alexejeviče: téměř polovina naléhavých operací souvisela s následky pokoutních potratů. Antikoncepce prakticky neexistovala. Lékař musel vyšetřit každou ženu, kterou přivezla záchranka, „z důvodu zjištění faktu nelegálního potratu“. Pavel Alexejevič se těmto zamskovaným udáním vyhýbal a usvědčující slova „kriminální potrat“ do anamnézy psal, jen pokud pacientka zemřela. Pokud byl život ženy zachráněn, takový lékařský závěr by přivedl na lavici obžalovaných jak oběť, tak osobu, která tu prastarou proceduru provedla. V táborech bylo několik stovek tisíc žen právě s tímto paragrafem.

Rozsáhlý program, který měl Pavel Alexejevič vypracovat, obsahoval kromě lékařských aspektů i sociální.

Jeho projekt ze všeho nejvíc připomínal jeden z těch dokumentů, které Jeho Veličenstvu adresovali nejlepší synové vlasti, mezi nimiž byli romantikové i hlupáci, celé spektrum těch nejzajímavějších postav od Kurbského po Čaadajeva. Vždyť k těm snílkům patřil i jeho vlastní otec Alexej Gavrilovič Kukockij.

Pavel Alexejevič předpokládal, že po válce dojde k závažnému otřesu samotného institutu rodiny, očekával, že se objeví velké množství matek samoživitelek, a vnímal ten jev jako sociálně nevyhnutelný, a dokonce společensky prospěšný. Považoval za nezbytné, aby se pro matky samoživitelky zavedly různé výhody, ale zároveň se domníval, že jako první má být zrušeno usnesení z července 1936 o zákazu potratů.

Projekt se v průběhu práce neustále rozrůstal a stávala se z něj opravdová utopie, za jejímiž vyfabulovanými teoriemi prosvítaly i vážné a velmi užitečné myšlenky, které značně předbíhaly svou dobu. Počítal například se zřízením pečovatelské služby pro rodiče, s osvětovou činností mezi mládeží a vytvořením sítě dětských domovů, kde by se výchova fyzicky i psychicky zdravých dětí opírala o vědecké základy. Částečně to souviselo i s pedagogií, která byla už od třicátých let zakázána, a dokonce to mírně zavánělo Černyševským. Pavel Alexejevič nezapomněl ani na lékařsko-genetickou poradnu, kterou plánoval svěřit svému kamarádovi z dětství, lékaři a genetikovi Iljovi Goldbergovi.

Ministryní zdravotnictví tenkrát byla postarší žena, zkušená úřednice, celá, od strakaté šesulky po staré mozoly, oddaná straně, a navíc to byla jediná žena ve vládě. Od nepaměti se jí říkalo Kobyla, částečně kvůli souzvuku s příjmením, částečně kvůli neúnávnosti a výjimečné schopnosti neuhnout a kráčet vytyčeným směrem. Ta přezdívka se jí dokonce líbila a často, když se v úzkém kruhu pořádně opila, ráda říkala:

„Ano, ano, ruská žena je jako kobyla s koulema, zvládne všechno!“

Byla to bezesporu hlavní žena v zemi, symbol ženské rovnoprávnosti a ztělesnění MDŽ, pokud pomineme mytologickou Rosu Luxemburgovou, Kláru Zetkinovou, Zoju Kosmoděmjanskou a věčně mladou Ljubov Orlovovou. A co bylo typické, všechny včetně samotné Kobylly byly bezdětné...

Zpočátku, když se projekt přestavby zdravotnictví teprve plánoval, byla Kobyla jeho velkým přívržencem, ale jak práce Pavla Alexejeviče nabývala stále většího rozmachu, jako by postupně ochladla. Ve skutečnosti se projektu lekla. Vypadal příliš radikálně, vyžadoval obrovské finance a hlavně byl nesmírně riskantní. Kobyla, která byla v mnoha ohledech slepohluchoněmá, měla nadlidsky vyvinutý cit pro náladu nadřízených, již vnímala jako státní zájem. A cítila, že státní zájem v daný moment vůbec neleží v oblasti porodnictví a gynekologie, a dokonce ani v oblasti mateřství a péče o děti, ale v jiných, mnohem vyšších sférách.

Například akademik Oparin už vysvětlil, jak živá látka vznikla z neživé prostřednictvím elektrického výboje vrženého s pomocí

Marxova a Engelsova učení směrem k původnímu bujónu z ideologicky správných bílkovinných molekul. Další akademik, Lysenko, málem podřídil přírodu svému „štičímu rozkázání“, a ta mu už slíbila, že bude adekvátně reagovat na všechny manipulace s cukrem a bičem. Třetí akademička, světově proslulá Lepešinská, prakticky zvítězila nad stářím a málem i nad smrtí. Atom už souhlasil, že bude mírový, řeky byly odhodlané téct, kam mají, a ne, kam se jim zachce. Sovětská věda včetně lékařství i bez zrušení onoho nešťastného výnosu vzkvétala a veliký vůdce všech dob a národů s levou paralyzovanou rukou v západní čínorodou pravici přijímal nesmrtelnou kytici z rukou plavovlasé holčičky, ze které se posléze během vyšetřování vyklubala Židovka, a moudře se přitom usmíval...

A plešatý gynekolog každý týden chodil na ministerstvo a lezl na nervy ministryni svou věčnou otázkou, zda poslala projekt nadřízeným. Ne, ne a ne! V danou chvíli s tím za žádnou cenu za nadřízenými nemohla. Co když si to špatně vyloží? Navíc obvykle nápady fungovaly naopak – nestoupaly zdola nahoru, ale klesaly shora dolů. Na přestavbu zdravotnictví se zatím zapomnělo a ministryni nepřislušelo, aby to připomínala. Kobyla to zdržovala, co to šlo, žádné usnesení nemohlo projít bez posouzení na ÚV strany a její citlivé srdce dalo přednost vyčkávání. Pavel Alexejevič naléhal. Když neplodným vyjednáváním s ministryní strávil víc než rok, učinil nakonec z úřednického i vojenského hlediska neetický skutek: napsal oficiální dopis na ÚV strany, na jméno člena politbyra N., který měl na starosti sociální otázky. Obešel ministryni zdravotnictví... Dopis s ohledem na všeobecně přijaté standardy obsahoval úvodní zaklínací formulku „Pod vedením strany...“, ale napsaný byl bezchybně staromódním jazykem, s přesnou argumentací a smrtonosnou, v přímém i přeneseném smyslu, statistikou.

Tentokrát Pavel Alexejevič úkol omezil – nepředložil celý projekt, ale jen jeho fragment, který se týkal z jeho hlediska nejpálčivějšího problému – povolení potratů.

Uplynulo několik měsíců a Pavel Alexejevič už přestal čekat jakoukoli odpověď, když vtom v devět hodin ráno, zrovna když měl krátkou poradou, zavolali ze Starého náměstí. Pavel Alexejevič se omluvil a s nespokojeným výrazem ve tváři odešel z lékařského

pokoje. Kdosi porušil pravidlo: během porad ho obyčejně k telefonu nevolali. Ale tentokrát šlo o předvolání na ÚV, na audienci, navíc okamžitou.

O deset minut později ho služební auto odvezlo z kliniky. Vedle řidiče seděl zamračený Pavel Alexejevič. Předvolání bylo nečekané, jeho stylстика velmi zlověstná. Obzvlášť se mu nelíbil ten spěch. Před odjezdem stačil udělat jen dvě životně nezbytné věci: vypil sklenici zředěného lihu a vzal si aktovku, kterou měl pro tuto příležitost dávno přichystanou. Až cestou ke Starému náměstí ho napadlo, že se měl zajet domů rozloučit s rodinou...

Na vrátnici u vchodu číslo šest ho zastavili a poprosili, aby tam nechal aktovku. V aktovce stála plochá anatomická sklenice s víčkem zataveným pečetním voskem. Ta sklenice měla v následujícím rozhovoru sehrát rozhodující roli. Po vleklém vysvětlování a přetahování mu dovolili, aby si vzal aktovku na audienci s sebou. Pavla Alexejeviče pak dva zjevní dozorcí dlouho vedli kobercovými chodbami. Ta ne zrovna příjemná cesta zaváněla jakousi noční hrůzou. Pavel Alexejevič ještě jednou zalitoval, že se nestavil doma. Dozorcí se zastavili přede dveřmi, jeden zprava, druhý zleva:

„Tady.“

Vstoupil. Sekretářka renoirovského typu s perleťově růžovou zářící tváří Pavla Alexejeviče poprosila, ať počká. Posadil se na přísnou dřevěnou lavici, roztáhl kolena a postavil mezi ně starou aktovku, s níž jeho otec svého času chodil referovat k ministrům dávno pohřbené vlády... Pavel Alexejevič se připravil na dlouhé čekání, ale zavolali ho už za dvě minuty. Alkohol se mezitím dostal do všech zákrutů nervového systému a rozlil své ničím nerušené teplo a klid. V dlouhatánské, neforemné kanceláři u ohromného psacího stolu seděl maličký člověk s oteklou tváří, jakoby vymodelovanou z mýdla – byla to jedna z těch tváří, co se na prvomájových průvodech pohupovaly v poryvech jarního větru.

Ledviny má mizerné, obzvlášť levou, automaticky zaznamenal Pavel Alexejevič.

„Obeznámili jsme se s vaším dopisem,“ prohlásil monarchisticky stranický šéf.

Tón hlasu i sotva postřehnutelné opovržení ve tváři prozrazovaly, že věc je prohraná.

Tím spíš nemám co ztratit, napadlo Pavla Alexejeviče a pomalu rozeplnul přezky aktovky. Šéf umlkl, udělal ledovou pauzu. Pavel Alexejevič vytáhl zlehka opocenou hranatou sklenici, dlaní otřel přední sklo a postavil ji na stůl. Šéf se v křesle vyplašeně odtáhl, a když nateklým prstem ukázal na preparát, nepřátelsky se zeptal:

„Co jste to sem přitáhl?“

Byla to vyříznutá děloha, nejmohutnější a nejsložitěji uspořádaný sval v ženském organismu. Byla podélně rozříznutá a rozevřená, barvou připomínala vařenou hnědožlutou krmnou řepu, ještě v silném formalinu nestačila vyblednout. Uvnitř dělohy se nacházela klíčící cibule. Otřesná bitva mezi plodem omotaným pevnými bezbarvými nitěmi a poloprůsvitným dravým váčkem, který připomínal spíš tělo mořského živočicha než obyčejnou cibuli vhodnou do polévky nebo salátu z červené řepy, už skončila.

„Všimněte si prosím, toto je těhotná děloha s klíčící cibulí. Cibule se zavede do děložního hrdla a začne tam klíčit. Kořeny prorostou plodem a cibule se pak vyjme i s ním. Pochopitelně, pokud se všechno povede. Nepovedené případy putují ke mně na stůl nebo rovnou na Vagaňkovský hřbitov... Těch nepovedených je víc...“

„Děláte si legraci...“ odvrátil se stranický funkcionář.

„Mohl bych vám přivést kilo takových cibulí,“ odpověděl slušně Pavel Alexejevič bledému funkcionáři. „Oficiální statistika, což nemohu skrývat, absolutně neodpovídá pravdě.“

Šéf se vzpřímil:

„Co vám dává právo... Jak se opovažujete...“

„Opovažuju se, opovažuju. Když se mi po pokoutním potratu podaří ženu zachránit, musím jí do karty napsat ‚samovolný potrat‘. Protože když to neudělám, pošlu ji do vězení. Nebo její sousedku, která má taky malé děti, a polovina našich dětí už beztak nemá otce. Tahle cibulka, věřte mi, je sice ta nejdůmyslnější, ale rozhodně ne jediná metoda, jak přerušit těhotenství. Kovové kleštičky, katetry, nůžky, nitroděložní vstřikování čertví čeho... jódu, sody, mýdlové vody...“

„Přestaňte, Pavle Alexejeviči,“ začal úpěnlivě prosit úředník, který si vzpomněl, že před válkou se i jeho manželka k něčemu takovému uchýlila. „Dost. Co ode mě chcete?“

„Potřebujeme výnos povolující potraty.“

„Zbláznil jste se! Copak nechápete, že existují zájmy státu, zájmy národa? Ve válce jsme přišli o miliony mužů. Máme problém s doplněním obyvatelstva. To, co tu říkáte, to jsou naivní řečičky,“ upřímně se rozohnil úředník.

Sklenici jsem si nevzal zbytečně, napadlo Pavla Alexejeviče. Zdá se, že rozhovor se obrátil v jeho prospěch. Začal ho správně, musí ho ještě správně ukončit.

„Přišli jsme o miliony mužů, a teď přicházíme o tisíce žen. Potivý lékařský potrat neznamena ohrožení života,“ Pavel Alexejevič se zamračil. „Ke zvýšení porodnosti stačí růst blahobytu...“ Pavel Alexejevič se s ním střetl pohledem. „Zůstává spousta sirotek. Dětské domovy přece také žijí ze státního rozpočtu... Musíte to povolit. Jinak to všechno budeme mít na svědomí my...“

Šéf zkrivil rty, hluboké vrásky klesly k bradě:

„Dejte to pryč... Musíte to říct tamtěm nahore,“ ukázal rukou do nebe.

„Tak já vám tu nechám preparát. Možná se bude hodit.“

Pán kanceláře zamával rukama:

„Zbláznil jste se! Dejte to okamžitě pryč...“

„Podle neúplné a zdaleka ne úplné statistiky se jich provede dvacet tisíc ročně. Jen v Rusku...“ nasupil se Pavel Alexejevič. „Jste za ně zodpovědný.“

„Berete si toho na sebe hodně!“ vyštěkl stranický úředník a dočista se přestal podobat svému prvomájovému portrétu.

„Protože vy si svou vinu vůbec nepřipouštíte,“ odsekl Pavel Alexejevič.

A s tím se rozloučili. Preparát zůstal stát na velkomožném stole vedle psací soupravy ozdobené litinovou palicí proletářského spisovatele...

Ty první poválečné roky byly pro Pavla Alexejeviče velmi úspěšné – katedra, jejíž činnost byla za války pozastavena, dostala znovu právo na plnohodnotnou existenci. Vrátili se dva jeho nejlepší žáci, kteří na začátku války absolvovali rekvalifikaci a na několik let se porodnictví a gynekologii vzdálili. Na klinice se zdvojnásobil počet míst. Nová místa pro vědeckou práci zatím nebyla, nicméně Pavlu Alexejevičovi se dokonce i v těch nejtěžších časech dařilo provádět

vědecká pozorování a shromažďovat jakési postřehy, které čekaly, až přijde jejich čas. Tak uvažoval o léčbě jedné z podob ženské neplodnosti, pronikl hluboko do ženské onkologie a našel zajímavá spojení mezi těhotenstvím a zhoubnými procesy, které v ženském těle v tomto období vznikají. Jeho myšlenky se točily kolem léčby rakovinových onemocnění pomocí inhibitorů růstu hormonálního původu. Dar „nitrovídení“ mu neodpovídal na otázky, ale pomáhal mu jasně zahlédnout některé obecné obrazy života organismu. Obraz života společnosti a státu Pavlu Alexejevičovi naopak připadal naprosto nejasný. Jako mnoha jiným se mu v prvních poválečných letech zdálo, že někdejší předválečné omyly samovolně zmizí a život bude uspořádaný rozumně. Projekt, na kterém pracuje, zajistí brzký nástup světlé budoucnosti – přinejmenším v té oblasti, v níž byl kompetentní.

Nicméně záležitost se přes návštěvu u vysoce postaveného funkcionáře – podle Pavla Alexejeviče úspěšnou – nehýbala z místa. Komise stále nefungovala a on umanutě a metodicky dorážel na čím dál tím ostražitější Kobylu a dokazoval, že nastal čas, aby se obnovilo současné zdravotnictví. Blahosklonně si ho pokaždé vyslechla – zvěsti o jeho výpravě do vyšších sfér se k ní donesly, a jelikož nedostala žádné bezprostřední rozkazy, byla v jednání s Pavlem Alexejevičem maximálně opatrná. Dokonce usoudila, že bude dobré ho potěšit. To díky její iniciativě Pavel Alexejevič na konci sedmačtyřicátého roku získal hodnost člena korespondenta Akademie lékařských věd a ve stejných dnech i nový byt v právě postaveném domě pro lékařskou elitu. Bylo to něco jako záloha za budoucí státní činy. Záloha byla nádherná – třípokojový byt se sedmimetrovou komorou vedle kuchyně. Nejvíce ze všech se radovala Vasilisa. Poprvé v životě měla vlastní místnost. Když komoru uviděla, rozplakala se: „To přesně potřebuju, svoji celu. Dopřej mi, bože, abych tady umřela.“

Ať ji Jelena přemlouvala sebevíc, že může bydlet s Táněčkou ve velkém pokoji, Vasilisa byla proti.

Na tehdejší dobu byli náramně bohatí. Bohatství se vyrovnala také štedrost Pavla Alexejeviče, díky níž doma nikdy nebyly peníze navíc. Dvakrát měsíčně, v den výplaty, po pozdním obědě Pavel Alexejevič zavolal:

„Lenočko, seznam!“

A Jelena mu přinesla seznam těch, komu posílali peněžní podporu. Ještě z dob před válkou Pavel Alexejevič pomáhal své sestřenci, nevlastní tetě, staré chirurgické sestře, s níž pracoval kdysi na začátku, a kamarádovi ze studentských let Iljovi Goldbergovi, který byl od dvaatřicátého roku buď v táboře, nebo ve vyhnanství, nebo v nějaké venkovské díře.

Před svatbou Pavel Alexejevič vlastně žádný seznam neměl, když si vzpomněl, peníze poslal, ale teď, když jeho mladá žena ten seznam zavedla a k manželovým jménům doplnila své vzdálené příbuzné, kamarádku ze školy, která zůstala v Taškentu, a nějaké Vasilisiny babky, začal se Pavel Alexejevič ke svému velkému platu chovat s jistou úctou. Protože kruh osob byl poměrně rozsáhlý a každý měsíc se měnil, Pavel Alexejevič se při pohledu do seznamu občas ptal:

„A kdo je Musja?“ Vyslechl si vysvětlení a pokýval hlavou.

Potom Jelena oznámila celkovou sumu a Vasilisa vyrazila honem k němu do pracovny a slavnostně přinesla starou koženou aktovku. Pavel Alexejevič ji otevřel a odpočítal peníze. Ráno Vasilisa zabalila každou porci zvlášť do novin a všechny novinové smotky kdovíproč do starého ručníku, pak vzala pevně jednou rukou svoji kabelku a druhou se chytila Jelenina rukávu, šly na poštu, kde u okýnka Vasilisa nakonec předala Jeleně peníze, a ta je postupně poslala.

Vasilisa ševalila rty. Jelena si myslela, že počítá peníze. Ale Vasilisa si říkala oblíbené modlitby. Vlastních slov moc neměla a se svým bohem si zvykla mluvit úryvky z žalmů a modlitebními formulkami. A když měla chuť dodat něco vlastního, obracela se k Panně nejčistší: znejmilejší, milovaná, zaříd to tak a tak, aby to bylo dobré...

Vasilisin svět byl jednoduchý: na nebi byl pánbůh, nejsvětější bohorodička s anděly, se všemi svatými a s matičkou abatyší uprostřed, pak Pavel Alexejevič a teprve potom oni, rodina, a všichni ostatní lidé – zlí na jedné straně, dobří na druhé. Pavel Alexejevič byl v jejích očích téměř svatý: u sebe v nemocnici všem pomáhal – zlým i dobrým, stejně jako pánbůh. Dokonce i těm, co páchaly ty největší zločiny, ničitelkám života. To, že hlavní starostí Pavla Alexejeviče bylo zákonné povolení této zhouby, ji zatím nenapadlo.

7.

Když bylo Táněčce skoro šest let, vytáhla se, dětská baculatost se vytratila, obličej dostal ostřejší rysy a pod očima se objevily vlhké modré stíny. Kašel na chvíli zmizel a pak ji znovu přepadl. Zavolali Isaaka Veniaminoviče Keclera, kamaráda a spolužáka zesnulého otce Pavla Alexejeviče. Bylo mu přes osmdesát, od roku 1904 pracoval v dětské nemocnici v Rusakovce, a když odešel do důchodu, dál jezdil každý den na své oddělení, kde mu nechali ordinaci.

Isaak Veniaminovič byl proslulý božským ušima. Dokonce i na pohled byly neobyčejné: stářím se rozrostly, byly ochablé a suché, jako má slon. Z prostředka ucha sršela fontána šedých chlupů a protáhlé laňůčky byly zbrázděné podélnými vráskami. K tomu všemu byl Isaak Veniaminovič nahluchlý – do chvíle, než si do ucha strčil krátkou černou trubičku a nepřiložil ji rozšířeným koncem k dětským zádům. A obzvlášť se jeho sluch zbystřil, když se stařeckým uchem přitiskl k lechtivému tělu nezletilého pacienta, které sebou mírně škubalo.

„Primární tuberkulóza,“ pronesl Isaak Veniaminovič a štouchl Táňu prstem pod klíční kostí. „Hrot napravo. Zajděte si do pediatrického ústavu, doktor Chotimskij vám tam udělá rentgen... Na Soljanku, na Soljanku...“

Pavel Alexejevič přikývl, moc dobře znal tu starou budovu u Ustinského mostu, postavenou ještě na začátku devatenáctého století, výchovný ústav pro odložené děti, které se narodily zmateným venkovankám, služebným a švadlenám moskevského babylonu, jež se včas nedokázaly zbavit nechtěných potomků.

Pavel Alexejevič se díval na dceru svlečenou do půl těla zvláštním pohledem, soustředěným o několik centimetrů hlouběji pod povrch její mléčné kůže, nic než vlastní těkavý neklid však necítil.

„To je teď bohužel masový jev,“ huhňal Isaak Veniaminovič a prsty se procházel kolem Tánina ucha, dolů po krku, zastavil se pod bradou a zalezl hluboko do podpaží. „Lymfatické uzliny. Možná má zvětšenou štítnou žlázu. A co chuť k jídlu? Samozřejmě žádná. Kde by se taky vzala? A zvrací? Zvrací někdy? Heraus?“

„Velmi často,“ přikývla Jelena. „Jedna lžička navíc a začne zvracet. Nikdy ji nenutíme.“

„Tak vidíte,“ spokojeně zareagoval stařík. „Spasticita.“ Přiložil ucho k břichu. „Nebolí tě žaludek? Tady?“ A prstem zmáčkl jakýsi bod. „Takhle to píchá, co?“

„Ano, ano,“ ožila Táněčka. „Píchá to.“

Aha, tak v tom to je, zaradoval se Pavel Alexejevič. Uši má ten stařík jasnozřivé. Ne oči, ani prsty...

Ať se snažil sebevíc, sám tentokrát nic neviděl. Nerozprostřel se před ním obvyklý obrázek – pohled na člověka zevnitř, tajemná krajina orgánů, ohyby řek, mlhavé jeskyně, dutiny, labyrinty střev...

Aniž by vypnul vlastní zmatený pohled, podíval se na Isaaka Veniaminoviče – nachové světlo rakovinového nádoru se zmocnilo jeho žaludku. Ohnisko bylo ve vrátníkové části a po mezihrudí se plazil šlahounek metastáze. Pavel Alexejevič zavřel oči...

Rentgen Táně udělali. Něco tam našli. Krevní testy všechno potvrdily. Doporučení starého pediatra bylo úžasně staromódní. Dítěti předepsal Švýcarsko, pochopitelně v rozumných mezích. To znamená Švýcarsko kousek za Moskvou. Několikahodinové procházky, spánek na čerstvém vzduchu – k Vasilisinu zděšení, ta totiž jako prostý člověk, který vyrostl na vesnici, na čerstvý vzduch nevěřila. A také pochopitelně strava, rybí tuk. Jednoduše Kouzelný vrch Thomase Manna, o němž Isaak Veniaminovič jaktěživ neslyšel. A žádné léky, jako byl módní PAS – proč přepínat játra, přetěžovat ledviny?

Pavel Alexejevič kýval a kýval a pak se nečekaně zeptal, zda by si starý pediatr nechtěl nechat vyšetřit vlastní žaludek?

„Kolego, v mém věku jsou všechny procesy zpomalené, mám ty nejlepší šance, že zemřu na zápal plic nebo na infarkt...“

Všechno ví. Má pravdu, souhlasil v duchu Pavel Alexejevič.

Pronajali si u Zvenigorodu velkou zimní chatu, která patřila kariérnímu admirálovi, jehož za malý prohřešek spočívající ve velké krádeži poslali do čestného vyhnanství do Kanady na velvyslanectví, na místo vojenského atašé. Toho podzimu se v akademii rozdílely chaty. I Pavlu Alexejevičovi navrhli, aby si podal žádost. Kdovíproč odmítl. Sám by to nedokázal vysvětlit, ale měl instinktivní pocit,

že toho rozdávají nějak moc – aby pak z člověka nesedřeli kůži... Dokonce ani Jeleně o té chatové nabídce neřekl.

V pronajatém domě ubytovali Táňu s Vasilisou. Ať Pavel Alexejevič přemlouval Jelenu sebevíc, aby konečně nechala té své mizerné práce a odjela na venkov, kategoricky odmítla: nechtěla opustit práci ani celý týden nechat Pavla Alexejeviče samotného ve městě.

Dům byl obrovský, dvoupatrový, s pseudogotickými kredencemi a komodami plnými porcelánu a všelijakých zbytečných maličkostí. Ve dvou prostorných místnostech, nahoře i dole, mezi zkamenělými křesly a židlemi s vyřezávanými opěradly stály klavíry. Nahoře – černé koncertní křídlo, dole pianino s prasklou deskou z palisandrového dřeva s bronzovými ozdobami. Bylo rozladěné, což se ovšem ukázalo až poté, co ho Pavel Alexejevič s hlídačem přemístili do jednoho ze zabydlených pokojů – pro Táňu. Pozvali ze Zvenigorodu učitelku, která k nim třikrát týdně jezdila domů.

Už za několik týdnů, o nedělních večerech, když pořádně vytopili dům, se Pavel Alexejevič a Jelena usadili do vyřezávaných německých křesel, která byla cítit zlodějnou stejně jako všechno ostatní zařízení v domě, a Táňa jim hrála nesmělé skladbičky, které se během týdne naučila...

Tak uběhly dva roky. Zimy si Táňa zapamatovala mnohem lépe než léta. Možná proto, že zima je v Rusku dvakrát delší než léto. Na své dětství Táňa posléze vzpomínala jako na bělostnou, a nikoli bolestnou dobu. Ranní porce sladkého kozího mléka v bílém porcelánovém hrníčku, závěje za oknem – dole tlusté a vlnité, nahoře, na hřbetech smrkových větví maličké, oblé a svátečně rozložené polštářky – a bílý kostěný lesk kláves, k nimž Táňa odcházela po snídani, zatímco Vasilisa myla nádobí. Pak jí Vasilisa dala dřevěnou lopatu a nařídila jí, ať odhrabe cestičky. A Táňa odhrabovala lopatou sněh, dokud jí Vasilisa nedala jiný úkol – nakrmit ptáky.

Pozemek byl obrovský, Pavel Alexejevič tam postavil čtyři krmítka a Táňa celé hodiny pozorovala, jak tam na dřevěném stolku pod šikmou stříškou zobou červenky s červenou náprsenkou a sýkorky se žlutými tvářemi. Občas vzaly s Vasilisou každá jeden demižon – velký a malý – a vydaly se ke vzdálenému prameni, který byl asi pět set metrů daleko, pro dobrou vodu. Blízký pramen byl úplně na kraji obrovského chatového pozemku, ale stávalo se, že

když hodně sněžilo, zapadal sněhem a voda se napovrch neprodrala. Každý den chodily do vsi pro kozí mléko, navštěvovaly známou babičku, její kozu a psa s černými štěňaty, co bydlela v předsíni.

Táňa měla pořád co dělat. Neznala rozdíl mezi prací a zábavou. Nic násilného v jejím životě nebylo. Dokonce i rybí tuk, který dřív nesnášela, začala mít ráda, když Vasilisa dala chleba pokapaný rybím tukem černým štěňatům, a ta se na něj vrhla jako na nevídanou pochoutku.

V šťastném životě na venkově Táňa vynechala první školní rok. Látku první třídy probrala doma. Hezky četla a naučila se počítat. Horší to bylo s krasopisem. Táňa se zlobila, že se jí to nedaří jako v písankách. Zdraví se jí úplně spravilo. Isaak Veniaminovič, který by to mohl potvrdit, už nebyl naživu.

Na podzim rodiče Táňu přestěhovali do moskevského bytu a Táňa začala chodit do školy, rovnou do druhé třídy. Vypravovali ji starostlivě a velmi pečlivě. Nechali jí ušít hnědou uniformu se stojáčkem, neodepínacími límečky a manžetami, černé chrániče rukávů, dvě černé zástěry a bílou slavnostní s plisovanými kanýry na ramenou.

„Jako andílek,“ nábožně si povzdechla Vasilisa.

A začala si Táni vážit svou dětskou duší – sama do školy nikdy nechodila a tahle uniforma, která nebyla přešitá z něčeho starého, ale nastříhaná z jednoho kusu vlněné látky, jí připadala jako projev obzvláštní odlišnosti. V duchu si pomyslela: Taková nádhera, mohla by v tom rovnou do rakve... Nic špatného tím nemyslela...

Ještě nakoupili hromádku nových modrých sešitků s měkkými růžovými pijáky, voňavý dřevěný penál s drahocenným obsahem – nové tužky, gumy, pera... Dokonce nechali Táně ušít boty v elitním ateliéru, který nikdo v rodině nevyužíval.

O škole snila Táňa dávno – slíbili jí, že si tam najde kamarádky, které jí chyběly v tuberkulózně-šťastném dětství ve Zvenigorodě.

Prvního září Jelena přivedla dceru do školy. Našla učitelku a nechala Táňu ve třídě s těžkou aktovkou a tlustonohou kyticí dobře živěných aster samotnou a zmatenou. Holek, s nimiž se chystala kamarádit, se ukázalo nějak moc. Byly hlučné, ale s tím by se ještě dalo smířit. Nejnejpříjemnější bylo, že všechny na Táňu sahalý, jedna

ji tahala za cop, jiná za kanýry zástěry. Jedné se dokonce povedlo chytit ji za bílou ponožku...

Třída byla přesně taková, jak si ji Táňa představovala. Učitelka jí ukázala místo vedle tlusté holky s copy stočenými nad ušima. Uprostřed hodiny do ní sousedka drkla loktem a Táňa udělala obrovskou kaňku na první stránce sešitu. Táňa ztuhla. Stávalo se jí to i dřív, když psala do svých osamělých sešitů ve Zvenigorodě, ale teď se zděsila. Ještě se ani nestačila z šoku vzpamatovat, když se její sousedka sehnula pod lavici a bolestivě ji štípala do nohy. Táně najednou došlo, že do ní strčila taky naschvál, a rozbřečela se. Učitelka k ní přišla a zeptala se, co se děje.

„Nemohla bych jít domů?“ zašeptala Táňa.

„Domů půjdeš po čtvrté hodině,“ neoblomně řekla učitelka.

Poprvé v životě se Táňa střetla s cizí vůlí, s násilím v jeho nejlehčí formě. Do té chvíle se přání lidí kolem šťastně shodovala s jejími vlastními a ji ani nenapadlo, že to může být jinak... Ukazuje se, že právě to je dospělý život – podřízenost cizí vůli... Od toho okamžiku bylo zjevné, že aby byl člověk šťastný jako dřív, musí si být jist, že sám chce právě to, co od něj vyžadují dospělí... To si samozřejmě Táňa nemyslela, ta myšlenka jako by se na ni spíš snesla a začala si Táňu přizpůsobovat...

Do konce čtvrté hodiny zůstala nehnutě sedět v lavici, nevstala ani o přestávce. Z dívek, od nichž čekala přátelství, se vyklubaly zlé opice: skákaly kolem ní, tahaly ji za copy, strkaly do ní prsty a urážlivě se smály. Táňa se usilovně snažila pochopit, proč se jim tak nelíbí, a netušila, že tak jen vyjadřují svůj zájem. Ani by ji nenapadlo, že za několik měsíců se ty holky budou mezi sebou zoufale hádat a dokonce prát o právo stát s ní ve dvojici, mít s ní službu ve třídě nebo se s ní jen tak procházet po chodbě.

Jak se ukázalo, Táňa měla vzácnou a těžko definovatelnou vlastnost: všechno, co dělala – ať už si zavazovala mašli, balila sešit, otřepávala z umytých rukou kapky vody svým osobitým rozmáchlým gestem se zápěstími nahoru, nebo krčila nos v úsměvu –, každý její pohyb byl hned vidět, přitahoval pozornost a ona sama byla vzorem nápodoby. Dokonce její zvyk stisknout zamyšleně zuby huňatý koneček copu převzaly všechny, co měly copy...

Nehledě na to holčičí zbožňování, Táňa školu nikdy v lásce neměla. Obklopená desítkami dívek, které usilovaly o její pozornost

a přátelství, se Táňa cítila ještě osamělejší než ve Zvenigorodě. Osamělejší si připadala už jen Toma Polosuchinová, zakřiknutá pětkářka s malinově červeným popraskaným lemem kolem úst, co seděla v poslední lavici. Skrčená a shrbená holčička, se kterou nikdo nechtěl sedět...

Toma nepatřila mezi Tániny ctitelky – dělily je mezihvězdné vzdálenosti...

8.

Jelena si vybrala skromnou, velice skromnou profesi. Ale nikdy své volby nelitovala. Líbilo se jí na té práci úplně všechno: speciální nasvícený stůl, kreslicí prkno a různé typy papíru, s nimiž pracovala – matný ledový pauzák, měkký kladívkový papír, šedomodré hladké modráky. Měla ráda vůni tuše i skřípot tužky. A dokonce i drobné bezvýznamné operace, bez nichž se člověk neobejde a které rovněž vyžadují zručnost, jako ořezávání tuhy...

Všechny ty základní věci pochopila ještě během studia. Potom, když už rok nebo dva pracovala, zamilovala si i podstatnější a nesmírně uklidňující stránku báječné profese kresličky – každý předmět se ukazoval a otáčel ve třech projekcích, což naprosto stačilo, aby byl v úplnosti popsán, aby v sobě nenechal žádné tajemství, žádné osamocené místo. Všechno, jak to je...

Občas se Jeleně zdálo, že veškeré jevy a předměty je možné popsat ze tří pozic – z ánfasu, profilu a z pohledu shora. Nejen součástku tankového motoru, ale i vítr, bolest v žaludku i jakékoli vyřčené slovo.

Jejím učitelem byl první manžel, Anton Ivanovič Flotov, velký mistr kresličské profese, ba dokonce umění. Seznámili se na zastrčeném a bezvýznamném místě, na kurzech rýsování, kde Jelena studovala a on vyučoval. Na pohled byl starý, upravený a hubený, ačkoli mu bylo teprve devětadvacet let. Jí bylo sotva sedmnáct a teprve nedávno se vymanila ze zemědělské komuny za Moskvou, z neuvěřitelného a krajně podivného místa, kde strávila dětství. Byla to tolstojovská obec a vedl ji Jelenin otec Georgij Ivanovič Mjakotin.

Dívka, která vyrostla v tak zvláštních a naprosto unikátních podmínkách, číst a psát se naučila z Tolstého dětských knížek, od dětství dojala krávy, ne z legrace, ale doopravdy pracovala na poli a ve veřejné kuchyni, byla mlčenlivou posluchačkou diskuzí při jídle, kdy se probíral Vivékánanda i Karl Marx a sladě se zpívaly lidové i národní písně, se v Moskvě cítila osamělá, obklopená cizím a nebezpečným světem. Babička Jevgenija Fjodorovna byla jediný člověk, kterého se Jelena neostýchala.

S Antonem Ivanovičem, budoucím manželem, Jelenu spíš než láska požil skrytý pocit iracionální viny za samostatnost a neschopnost splynout se světem a družnou jednotou nevinných lidí. Oba cítili svou sociální neplnohodnotnost, ale neskrývali se za ochrannou politickou aktivitou, netloukli se do hrudi a neproklínali nepovedené rodiče. Patřili k jinému, pokornému druhu lidí, který se raději tiše odplížil na okraj života, pod keřík, pod kamínek, do stinného, nenápadného místa.

Anton Ivanovič pocházel z rodiny architektů a stavařů, která částečně emigrovala a částečně byla zlikvidována, a veškerým jeho dědictvím byla právě profese kresliče. Kvůli revoluci nestačil získat německé inženýrské vzdělání, které dostávali chlapci v jeho rodině. Kreslič byl prvotřídní, pracoval ve velké továrně jako konstruktér a také vedl kurz rýsování na tovární dělnické fakultě.

Opatrný a pozorný Anton Ivanovič Jelenu nejdřív rok sledoval, než za ní přišel, pak se s ní rok scházel o nedělích a oženil se s ní teprve v třetím roce jejich známosti – bez prudké lásky, ale vážně a promyšleně jako všechno, co dělal.

Jelenini rodiče na svatbu nepřijeli: otec byl zaneprázdněn odevem a matce jet nedovolil. Georgij Ivanovič zval dceru se zetěm, aby se přestěhovali k nim na Altaj. Komuně se nevedlo špatně, s úřady sice měli spoustu všelijakých třenic, ale členy komuny by ani napadlo, že za rok dva všechny zatknou, zavrou do vězení a táborů a vyslou je do takových míst, kde se země krumpáčem nedá rozbít.

Anton a Jelena žili tiše a poklidně v bytě po babičce. Plat stačil na skromný život a žádný jiný Jelena ani neznala. V každém případě po dětství v komuně jí moskevský život připadal lehký a bezstarostný. Nejzajímavější pro ni bylo nejspíš rýsování.

Nadřazení Jelenu chválili, cenili si jí jako snaživé a schopné dívky. Protože v dokladech měla napsáno, že je z komuny (což shodou okolností vypadalo dobře – že se jedná o tolstojovskou komunu, nikde řečeno nebylo), Jeleně dokonce nabídli, aby studovala dál na dělnické fakultě, ale jí se do toho vůbec nechtělo. S radostí seděla u kreslicího prkna, a dokonce i Anton Ivanovič žasl nad jejím nadšením z práce.

Jednou se jí zdál sen, v němž jí Anton Ivanovič říkal nějakou obyčejnou větu, ale ona ji neviděla obyčejně, z ánfasu, ale jakoby z profilu: úzkou jako rybí tlamičku, mírně vlnitou a směrem nahoru protáhlou do ostrého trojúhelníku. Škoda, že po probuzení si nemohla na tu větu vzpomenout. Sám sen se uchoval, nevyvanul. Zůstalo po něm tušení, že každá věta má svou geometrii, člověk jen musí napnout síly, aby ji zachytil.

Ve slovech je cosi kresličského, uvažovala. „Výkresovost“ je ve všem, co existuje, jen vyslovit se to nedá.

Pokusila se o tom promluvit s Antonem Ivanovičem, ale ten jen zakroutil hlavou:

„Ty máš ale nápady, Jeleno...“

Ty sny se ovšem opakovaly zřídka. Byly naprosto nesmyslné, nesdělovaly nic, co by bylo možné převyprávět, ale zanechávaly po sobě neurčitě příjemný pocit čehosi nového.

A teď, když uběhlo už tolik let a Anton Ivanovič nebyl na světě a Jelena co nejdůkladněji schovala i jeho fotografie, aby se její rostoucí dcera náhodou nedozvěděla, že Pavel Alexejevič není její vlastní otec, ale otčím, pokaždé když usedala na své pracovní místo, otevírala Flotovovu starou německou rýsovací sadu a vzdychala po Antonu Ivanovičovi. Na svou vinu vůči němu nikdy nezapomněla. A bůhvíproč se jí čas od času zdály i kresličské sny...

Pavel Alexejevič neměl Jeleninu práci rád – k čemu je to únavné vysedávání v konstruktérské kanceláři? Nechápal. Jelena se hájila:

„Je to dobrá práce. Rozumím jí.“

„Co je na ní, prosím tě, dobrého?“ upřímně se divil Pavel Alexejevič.

„Neumím ti to vysvětlit. Je to krásné.“

„Budiž,“ potměšile souhlasil Pavel Alexejevič. „Jen je to nějak moc prostinké.“ Škádlił ji.

„Ale, Pašo, co to říkáš!“ zlobila se Jelena. „Vůbec to není prostinké. Někdy je to naopak hodně složité.“

Pavel Alexejevič číhal na ten okamžik, kdy se měnil její běžný krotký výraz. Zlehka potřásla hlavou, načechrané kudrlinky z krajů čela, které jí vypadávaly z drdolu, se chvěly, rty se krčily v koutcích.

„Mám na mysli, že všechno je tam mechanické, že tam není žádné tajemství,“ strčil jí před oči svůj ukazováček. „I v lidském prstu je víc tajemství než ve všech těch vašich výkresech.“

Chytila jeho prst do hrsti:

„Možná jen ve tvém prstu je nějaké tajemství. A v ostatních ne. Možná že ve výkresech není tajemství, ale pravda. Ta nejnmutnější pravda. Aťsi ne celá, aťsi jenom část. Jedna desetina nebo jedna tisícina. A vůbec, vím, že každá věc má ještě jiný obsah, nejen výkresový... Neumím to říct.“ A pustila jeho ruku.

„Už to před tebou řekli jiní,“ usmíval se Pavel Alexejevič. „Řekl to Platon. Jmenuje se to eidos. Idea věci. Její božský obsah. Božská šablona, podle níž se odlévají všechny naše pozemské výtvary...“

„No, to není nic pro mě. To je příliš rozumové,“ odmítla to Jelena.

Ale na slova Pavla Alexejeviče nezapomněla. Bylo to ono, filosofie. O čemsi podobném se mluvilo i v komuně, tehdy však byla na takové rozhovory příliš malá a usínala při nich.

Pavel Alexejevič se na ni díval s hrdou něhou: tak tohle je jeho manželka – tichá, mlčenlivá, mluví, jen když je to nutné, ale když už ji člověk přiměje, její soudy jsou inteligentní a pronikavé, její pochopení je hluboké...

Jelena měla občas chuť podělit se s manželem o své úvahy ohledně „výkresovosti“ světa, o sny, které se jí čas od času zdály a v nichž byly výkresy všeho na světě: slov, nemocí a dokonce i hudby... Ale ne, ne, to se nedá popsat...

Vedle sebe žili dva jasnozřivci. Pro něj byla průhledná živá látka, jí se částečně odhalovala průhlednost jakéhosi jiného, nemateriálního světa. Jeden před druhým se však skrývali, nikoli z nedůvěry, ale z cudnosti a kvůli ochrannému zákazu, který leží patrně na každém tajném poznání bez ohledu na to, jak je člověk získal.

9.

Vědecké problémy, které Pavla Alexejeviče zajímaly, byly vždy spojeny s konkrétními lékařskými cíli, ať už šlo o boj s ranými potraty, řešení neplodnosti, nové chirurgické přístupy k vyříznutí dělohy nebo císařské řezy při nesprávné poloze plodu.

Slovní spojení „buržoazní věda“, které se stále častěji objevovalo v novinách, v něm vyvolávalo opovržlivý úsměšek. Oblast vědy, již odevzdal mnohé roky života, podle něj neměla absolutně žádný třídní podtext.

Pavel Alexejevič, který byl dokonale poctivý v běžném smyslu toho slova, prožil celý svůj profesní život v sovětské době a dávno si zvykl používat v článcích a monografiích jistý konvenční jazyk, úřední úvodní fráze s ustálenými obraty typu „Mezi vědami stalinské epochy...“ nebo „Díky usilovné péči strany, vlády a osobně souduha Stalina...“ a uměl v mezích toho žargonu vyjadřovat své užitečné názory. Byly to pro něj zdvořilostní formule dané doby, cosi jako „milostpane“ v minulosti, a obsahu práce se vůbec netýkaly.

Počátkem roku 1949 odstartoval boj s kosmopolitismem a hned s první novinovou publikací se Pavel Alexejevič probudil. Byl to nový útok na zdravý smysl a loňské zasedání Leninovy všesvazové akademie zemědělských věd, které zaútočilo na genetiku a eugeniku, se mu už nezdálo jako zlověstná náhoda. Pavel Alexejevič teď jako akademik a ředitel ústavu stál na takové úrovni, že se po něm vyžadovalo ubezpečení o loajálnosti. Měl se vyjádřit veřejně a aspoň slovy novou kampaň podpořit. Vysoce postavení nadřízení mu důrazně naznačili, že je nejvyšší čas. Významně také připomněli jeho projekt, který už několik let ležel ladem...

O podobném vystoupení nemohla být řeč – pro Pavla Alexejeviče by to znamenalo ztrátu sebeúcty, překročení mezí obyčejné, té nejměšťáčtější slušnosti.

Při vši své relativní svobodomyšlnosti Pavel Alexejevič přece jen získal tradiční vzdělání, které kopírovalo německý vzor, a celkově bylo jeho myšlení uspořádáno na německý způsob. Historicky se to skutečně vyvinulo tak, že humanitní vlivy se v Rusku prosadily

spíš francouzské, zatímco v oblasti vědy a techniky prvenství od petrovských časů patří Němcům. Myšlenka universalismu v jeho latinském pojetí byla pro Pavla Alexejeviče přitažlivá, takže v samotném „kosmopolitismu“ žádné světové zlo neviděl.

Před velkou schůzí v akademii se o jedné z posledních jarních nedělí jel poradit do Malachovky za svým kamarádem, lékařem a genetikem Iljou Iosifovičem Goldbergem. Těžko by našel méně vhodného rádce.

Goldberg, židovský Don Quijote, kterého pokaždé stačili zavřít ještě před náležitým procesem a rozhodně ne za to, za co by ho zavřít měli, si už odkroutil dva tresty, s ohledem na dobu nepatrné, a chystal se na třetí. V mezičase měl ještě několikrát ohromné štěstí, že náhodou nebyl v potřebný čas na potřebném místě a pohroma se mu vyhnula.

Poprvé ho sebrali ve dvaatřicátém za jeho tři roky staré vystoupení na bytovém semináři v roce 1929. Seminář představoval pozůstatky dávno neexistující společnosti svobodných filosofů, tzv. Vol-fily. Téma vystoupení se vůbec netýkalo genetiky. Goldberg, který se s chutí probíral západními časopisy, v Nature nebo Science vyhrabal článek Alberta Einsteina o časoprostorových vztazích. Článek se mu nesmírně líbil pro svoji matematickou přísnost – nikde doposud nenarazil na práce, v nichž by matematikové interpretovali filosofické pojmy, a tak o něm podal zprávu.

Případ byl naprosto směšný, Goldberg dostal všeho všudy tři roky. Ale kolik by mu dali, kdyby dokázali pochopit to, čemu se tehdy skutečně věnoval, populační genetiku člověka?

Po propuštění nějakou dobu pracoval v lékařsko-biologickém ústavu, kde stačil uveřejnit několik prací věnovaných genetice populací a genetickému driftu. I tady mu jeho nesnesitelná povaha pomohla vyhnout se velké nepříjemnosti – krátce před tím, než ústav zavřeli, se na smrt rozhádal s jedním z vedoucích pracovníků, pochopitelně kvůli hluboce principiálním vědeckým otázkám. Hádka byla natolik emocionální, že skončila rvačkou. Svědkové incidentu tvrdili, že komičtější podívanou než tenhle pěstní souboj si lze jen těžko představit. V zápalu vědecké polemiky Ilja Iosifovič vyrazil svému oponentovi zub, a uražený a ponížený oponent na něj podal žalobu, načež Goldberg dostal rok za obyčejné výtržnictví.

O dva týdny později byl zatčen ředitel ústavu, velice významný genetik Levit, a několik vedoucích pracovníků, mezi nimiž byl i Goldbergův vědecký protivník s vyraženým zubem. Levita i Goldbergova nepřítelé v sedmatřicátém roce zastřelili, zatímco Goldberga – to nepředstavitelné šílenství sovětského života! – přesně po roce propustili... Výtržníkům byla sovětská moc nakloněná... Šťastně se Ilja Iosifovič vyhnul i dalšímu nevyhnutelnému zatčení: po propuštění odjel do Střední Asie, kde se pustil do oblasti, která pro něj byla naprosto nová – do genetiky a selekce bavlníku. Přestože tmářský útok na vědu se už rozjel na plné obrátky – genetické laboratoře zrušili, mnohé zavřeli, ale ještě nebylo jasné, kolik z nich popravili –, s bavlníkem to bylo něco jiného, byla to surovina pro vojenský průmysl. Ukázalo se, že laboratoř, kde se Ilja nechal zaměstnat, je částečně tajná a z nedbalosti, nedopatřením nebo kvůli těžkopádnosti administrativy na něj nepřišli... Během toho krátkého a pro Ilju poměrně klidného období se stačil oženit se svojí pohlednou laborantkou Valjou Popkovovou, v devětatřicátém se jim narodila – ironický úšklebek nebes! – jednovaječná dvojčata, klasický objekt výzkumu genetiků, a jména svým dětem vybral výmluvná: Vitalij a Gennadij.

Rodina prožila v zakázané zóně tajné laboratoře několik let, dokud nevypukla válka. A když vypukla, vznětlivý Goldberg, který absolvoval lékařskou fakultu na začátku dvacátých let spolu s Pavlem Alexejevičem, ale na rozdíl od přítele se praktické medicíně nikdy nevěnoval, se přihlásil na zrychlené rekvalifikační kurzy a ocitl se v lazaretu na místě vedoucího klinické laboratoře. A tak jako vojenský lékař prošel válku od začátku do konce, bez zranění, a dokonce s vyznamenáním, a ne bezvýznamným – s Rudou hvězdou, kterou získal za evakuaci transportu s raněnými z městečka, kterého se zmocnila německá vojska. Nejkomitější a pro Goldberga typické bylo, že se pohádal s náčelníkem lazaretu, a proto nakládal majetek laboratoře jako poslední, když už bylo město dobyt, o čemž Goldberg netušil, a jediným raněným, kterého vyvezl, byl štábní plukovník, pro kterého měli poslat auto, ale to nedorazilo, protože cesta už byla odříznutá.

Když Goldberg skončil s nakládáním, uviděl kolonu německých tanků, počkal, až se setmí, sedl si za volant krytého nákladáku s majtkem a plukovníkem a nerušeně vyrazil z města. Ani v nejmenším

přítom neprojevil bouřlivé hrdinství, jež mu bylo vlastní, naopak šílený a prchlivý Goldberg byl výjimečně chladnokrevný, což mu bylo naprosto cizí...

Z milosti osudu ho nezatkli, ani když na samém konci války napsal dopis členovi vojenské rady o rabování a masovém znásilňování německých žen, o nedůstojném chování sovětských vojáků i důstojníků, kteří se honosí vysokým titulem vojáci osvoboditelé... Když se o dopisu dozvěděl náčelník lazaretu, navíc od samotného naivního a spravedlivým hněvem planoucího autora, s pomocí známého kapitána z kontrarozvědky ho vylovil z poštovního proudu. A když se mu dopis dostal do rukou, okamžitě ho zlikvidoval, načež Goldberga urychleně demobilizoval a nařídil mu, ať kouká zmizet, pokud možno co nejdál. Poctivý Goldberg, který o manévru svého šlechtného náčelníka nic netušil, napsal ještě na vojenskou radu žádost, v níž požadoval opověď na zabavený dopis.

Goldberg se nehodlal zahrabat v žádné díře. Přijel do Moskvy, pozval k sobě rodinu z Fergany a začal hledat práci v oboru. Po jisté době zjistil, že věda, která ho tak zajímala, téměř neexistuje. Chvilí se zmítal bez práce a pak si ho pod křídlo vzala úžasná žena Margarita Ivanovna Rudominová, která genetika bez práce zaměstnala jako staršího bibliografa v knihovně zahraniční literatury, kde téměř tři roky strávil s katalogy, kartotékami, němčinou, angličtinou, polštinou, litevštinou a latinou, kterou se naučil v německé luteránské Peter Paul Schule, již se mu podařilo vystudovat. Ta škola nějakým zázrakem v Moskvě vydržela do poloviny dvacátých let. Pobyt Ilji Iosifoviče ve služební místnosti v Razinově ulici, pět minut od Kremli, v útrobách knihovny, které se prakticky nedotkla cenzura, poněkud změnil jeho vědecké směřování. Přečetl tuny knih věnovaných dějinám – zaujala ho genialita jako fenomén a její dědičnost. Avšak samu genialitu bylo těžké definovat a formalizovat, vždyť genetika byla přísná věda a operovala s kvalitativními, a nikoli kvantitativními jevy. Jak vést hranici mezi dobrými schopnostmi, skvělými schopnostmi a genialitou? Goldberg porovnával encyklopedie všech dob a národů a pro začátek pořídil spolehlivý seznam géníů – na základě jejich výskytu v encyklopediích. Jakousi důmyslnou statistickou metodou dokázal oprávněnost takové volby. Dál už pracoval se svými vyvolenci, jichž napočítal stovku v každém století. Své sítě

rozhodil tak doširoka, že se do nich dostal jak zlatý věk Athén, tak italská renesance i šlechtické období ruské literatury.

Další etapa jeho práce spočívala v hledání jakéhosi rysu, genetického markeru spojeného s genialitou. Jejich existencí si byl naprosto jistý, otázka pro něj spočívala v tom, jak je najít. Hledal cosi jako dalekozrakost spojenou se znamínkem na pravém rameni nebo levorukost spojenou s cukrovkou... A lačně vršil životopisy velkých osobností, pečlivě vyhledával zmínky o nemocech, jimiž trpěli géniové, jejich rodiče a děti, o fyzických zvláštностech, vadách a odchylkách...

Tuto nadmíru scestnou knihu by dokončil o deset let dřív, kdyby z vlastní vůle nevystoupil na zasedání Leninovy všesvazové zemědělské akademie s nesrozumitelným řevem na adresu Stalina oblíbence Trofima Děnisoviče. Když zaryčel svá obvinění proložená frontovými nadávkami, které nikdy předtím ani potom nepoužíval, odvezli ho z proslulého zasedání rovnou na Kanatčikovovu chatu, do blázince... Právě tam, když dočasně propustil své génie, napsal usvědčující dokument s obsáhlým zdůvodněním, jasnou a přesnou argumentací a naprosto zdrcující kritikou akademika Lysenka, který měl být předložen oddělení vědy ÚV a zvláštní exemplář soudruhu Stalinovi osobně...

A zase měl štěstí: vedoucí oddělení, kam ho přivezla záchranná služba, starý psychiatr Šubnikov, projevil o nezapomenutelného hrdinu zájem, pocítil k němu sympatii, stanovil mu spásnou diagnózu schizofrenie a propustil ho jako invalidu třetího stupně.

Uplynulo už několik měsíců od doby, co Ilja Iosifovič poslal svůj třísetstránkový opus nadřízeným instancím, vrátil se ke svým génium a jejich dědičným nemocem a čekal odpověď na svoji zasluku. Nebo zatčení. Za takovým kamarádem a v takovou chvíli jel teď Pavel Alexejevič, aby s ním probral „momentální situaci“.

Goldberg bydlel s rodinou v dřevěném dvoupatrovém baráku. Kdysi tu byla tovární ubytovna, potom továrnu zavřeli, dělníky vystěhovali a dům rozprodali na byty. Jeden byt po návratu z fronty koupil Goldberg. Vlastně ho koupil Pavel Alexejevič. Ilja Iosifovič byl v peněžních záležitostech se všemi úzkostlivě pečlivý, pro svého přítele však učinil výjimku, dovolil mu dobročinnost, jelikož Pavel

Alexejevič na rozdíl od všech ostatních musel chápat, že když Iljovi Iosifovičovi pomáhá, pomáhá lidstvu – svému bádání Goldberg přikládal obrovský význam. Věda podle jeho hlubokého přesvědčení byla povolána, aby zachránila svět.

Veliký materialistický idealista – posmíval se mu Pavel Alexejevič během vzácných hodin jejich poklidných rozhovorů. Hodiny klidu byly opravdu poměrně vzácné. Ilja Iosifovič absolutně nesnášel námitky, nesmírně vášnivě hájil své nejscestnější nápady a rychle překračoval meze korektního vědeckého sporu. Dokonce i tolerantního Pavla Alexejeviče dokázal vyvést z míry a jejich setkání obvykle končila hádkou, řevem a praskáním dveřmi. Ilja Iosifovič Pavlu Alexejevičovi vyčítal konformismus, ten se snažil dokázat svou nevinu: nezachraňoval svět, ale několik desítek, v lepším případě stovek ženských s outěžkem a jejich potomstvo, což za to podle něj stálo.

Iljovi Iosifovičovi to nestačilo – jeho myšlenky letěly nesmírně vysoko a on prorokoval absolutní přestavbu světa s pomocí dobře nastavené genetiky: za dvacet let bude možné geny používat jako cihly, stavět z nich nový svět s mnohonásobně zvýšenými prospěšnými vlastnostmi rostlin a zvířat, i samotného člověka bude možné znovu zkonstruovat – dávat mu ty nebo jiné geny a vštěpovat nové vlastnosti.

„Jaké vlastnosti?“ zajímal se zdrženlivě Pavel Alexejevič.

„Úplně jakékoli!“ mával rukama Ilja Iosifovič a zbytky tenkých vlásků se mu vznášely nad hlavou. „Naučíme se z genomu vyčleňovat jednotlivé geny zodpovědné za genialitu a dokážeme na svět přivádět matematiky, hudebníky a výtvarníky v takovém množství, jaké neznala ani renesance!“

„Počkej, vždyť ale právě to je eugenika,“ brzdil ho Pavel Alexejevič. „Hodně génů není potřeba. Nebo je budou zavírat a popravovat.“

„Pašo, prožíváme teď období inkvizice. To nevyhnutelně přejde, stejně jako jsou pryč časy té španělské. Budoucnost patří nám, vědcům. Jiná síla, která by mohla zachránit svět, neexistuje!“ Ve vzduchu se zmítaly hubené dlouhé ruce, vypouklé šedé oči se leskly nemocným ohněm. Nažloutlý jestřábí nos, velký ohryzek na vrásčitém krku, shrbená kostnatá postava – spasitel světa!

Pavel Alexejevič kroutil hlavou, mhouřil oči, snažil se zůstat ztiščen: šílenec, svatý šílenec, jen holičská mísa mu chybí...

Tentokrát dlouhá diskuze nebyla nutná. Ilja byl zachmuřený. Po první láhvi vodky spustil monolog:

„Ztrácíme čas. Ztrácíme převahu! V posledních letech v Americe vyšlo několik prací prvořadého významu. Alfred Sturtevant je na cestě k objasnění vzniku nových genů! Kde je Kolcov? Kde je Četverikov? Zavadovskij! Vavilov! Geniální Lev Ferri! Copak nechápeš, že to je záškodnictví? Celá kampaň s Lysenkem je záškodnictví! Tahle kampaň boje s kosmopolitismem jde na ruku imperialismu, Pašo! Chtějí takovým důmyslným způsobem zlikvidovat sovětskou vědu... Věda má sloužit lidstvu, zatímco u imperialistů bude sloužit holému zisku, zlatému teleti...“

Jeho hlas zpočátku burácel, pak klesl, jako by vyschl – světlé oči plné červených žilek naplnily slzy a tekly zpod brýlí...

Pavlu Alexejevičovi bylo z hloupého patosu nesmírně trapně, otáčel prázdným panákem a nijak se mu nedařilo přítele přerušit. Nakonec, když se Ilja Iosifovič dočasně odmlčel, protože po kapsách hledal kapesník, Pavel Alexejevič tiše pronesl:

„Iljušo, zdá se mi, že to jako vždycky přeháníš. Kosmopolitismus je nezajímá. Myslím, že všechno je jednodušší – náš pán chce jednoduše zakroutit Židům krkem.“

Valja, kdysi hubená dívka, pak tlustá ženská, která teď zase zhubla, čas od času strčila svou kudrnatou hlavu do manželovy uzoučké pracovny, která připomínala vězeňskou celu a kde probíhal přátelský rozhovor, a prosebně šeptala: „Iljušo, děti...“ nebo „Iljušo, sousedi...“ nebo jednoduše „Snažně tě prosím, mluvte potichu...“ Vypili ještě jednu láhev a jako obvykle se před rozloučením pohádali. Ilja Iosifovič tělem i duší bránil celosvětovou spravedlnost počínaje jejím vědeckým koncem a hodlal za ni položit život. Zatímco Pavel Alexejevič v žádnou spravedlnost nevěřil, zajímaly ho jen samé podružnosti – nějaké těhotné myčky nádobí, odporné operace, o nichž už Cicero řečnil v senátu. Na tuto poslední okolnost upozornil právě Ilja Iosifovič. Pavel Alexejevič ožil – odedávna si vážil nevyčerpatelné erudice svého přítele:

„Tak co říkal Cicero?“

„Říkal,“ řval Ilja Iosifovič, „že tyhle ženské se mají popravit, protože státu kradou vojáky! Měl naprostou pravdu!“

V ten okamžik Pavel Alexejevič zbledl, zvedl se, natáhl si kabát a zlostně svému jedinému příteli řekl:

„Máš chytrou hlavu, Iljo, jenom škoda, že připadla takovému hlupákovi. Podle tebe mají ženské rodit, aby je nějakí mizerové posílali na taková jatka?“

Práskl dveřmi. Čert aby ho vzal, hlupáka! Ale to o Cicerovi si Pavel Alexejevič zapamatoval, i když byl už pořádně opilý.

Druhý den udělali u Goldberga domovní prohlídku a zatkli ho. Jeho obviňující dokument na adresu Lysenka přece jen dorazil na patřičné místo.

O zatčení se Pavel Alexejevič dozvěděl až o týden později, když se mu Valja po velkém váhání přece jen odhodlala zavolat.

Toho jejich posledního večera v Malachovce opilý Pavel Alexejevič dlouho hledal nádraží, domů přijel o půlnoci a moc si nepamatoval, co se dělo. Ráno mu bylo tak špatně, že si zředit půl sklenice lihu a dal si vyprošťovák. Ulevilo se mu, dokonce se v něm rozhostila i jakási bezstarostnost, která mu nebyla vlastní, vyšla jako sluníčko nic netušící o krvelačné hlouposti novinových článků ani lidí, co je psali a četli.

Jelena, kterou včerejší manželův noční návrat vykolejil tak, že polovinu noci nespala, si v předsíni přes staré střevíce obouvala plstěné boty a chystala se do práce. Pavel Alexejevič vyšel na chodbu ve vojenských podvlíkačkách, které nosil od války, rozpráhl ruce a zavolal:

„Holčičko moje! Pojďme do stájí! Za koníky!“

Když Jelena pochopila, že manžel je opilý, nevěděla, co si počít. Nikdy ho neviděla tak rozjařeného a navíc po ránu.

„Pášeňko, co je ti?“

Táňa, která si už stačila obléct školní uniformu a učesat se, šťastně vypískla:

„Tati, hurá!“

A pověsila se mu na ruku. Pavel Alexejevič ji zachytil.

„Dneska se ulejeme!“ mrkl na dceru. „Zavolej do práce, Lenočko, řekni jim, že nepřijdeš. Že jsi nemocná. Že si vezmeš neplacené volno. Cokoli!“

Dělo se cosi nezvyklého, nového. Byl takový spolehlivý a nebylo pochyb o tom, že má jako vždy pravdu, podřídít se mu bylo příjemné a radostné... A Jelena se zmateně usmívala a slabě protestovala:

„Jaké stáje... jací koně... Bude to absence...“ Už ale natahovala ruku k telefonu, aby zavolala kolegyni a dala jí vědět, že do práce dneska nepřijde...

Pavel Alexejevič jí sundával šedý koží kožich a vysvětloval:

„Pojedeme teď do ústavu chovu koní. Prokudin mě už dávno zval, abych se přijel podívat na koníčky. Honem, honem! Vem si lyžařskou soupravu, Taňko!“

„Tati, opravdu?“ nemohla tomu úplně uvěřit Táňa.

Když Vasilisa zaslechla zmatek na chodbě, vykoukla ze dveří kuchyně.

„Gavrilovno! Omeletu! Královskou!“ zavelel Pavel Alexejevič hlasitým veselým hlasem a absolutně zmatená Vasilisa to šla vyplnit: královská omeleta byla ve skutečnosti venkovská, se smaženou cibulkou a bramborami a Pavel Alexejevič si ji dával jen o nedělích, zatímco ve všední den nikdy nesnídal...

„Já chci taky královskou!“ přidala se Táňa nadšená z dobrodružství.

Posadili se a posnídali jako v neděli, i když ve skutečnosti bylo pondělí. Pavel Alexejevič si dal ještě panáka vodky a Jelena na to hleděla s úžasem: dřív se nestávalo, aby pil od samého rána...

Cítila v tom ranním dobrodružství cosi znepokojivého a poslušna své intuici se docela bez rozmyslu zeptala:

„Pašo, vždyť máš dneska v akademii schůzi... Nemusíš tam?“

„Nemusím!“ zařval Pavel Alexejevič. „Nikomu nic nedlužím! Ať jdou všichni do...!“

Sprosté slovo, které se vydralo z jeho úst s masitými rty, bylo pevné a plnohodnotné, ostatně jako všechno, co v něm bylo. Látka, kterou byly potaženy hliníkové knoflíky na košili, se praním prodřela, prosvítal matný kov, z rozepnutého výstřihu lezly šedé kudrlinky, na býčí šíji se černaly naběhlé žíly...

Jelena ho objala kolem krku:

„To nic, miláčku...“

Uklidnil se, přitiskl se jí k hrudi:

„Promiň.“

Když už teple oblečení, se sánkami pro Táňu, stáli ve dveřích, Pavel Alexejevič nařídil Vasilise Gavrilovně:

„Když bude někdo volat, řekni: pán má kvartál.“

Dávala se nechápavě.

„Tak to řekneš: má kvartál.“

Vasilisa zhola nic nepochopila, ale rozkaz splnila do puntíku.

Improvizace to byla geniální. Pavel Alexejevič nebyl jediný, kdo se toho dne prohlásil za nemocného. Ale byl jediný, komu to prošlo. Dva týdny nechodil na kliniku a v akademii se neobjevil čtyři měsíce, dokud si nevysloužil reputaci kvartálního alkoholika.

Dřív pil s chutí na recepcích konaných u příležitosti obhajob disertací, na rodinných oslavách a pohřbech, ale teď začal pít při jiných příležitostech: pokaždé když kypěly vášně a po něm se chtělo ujistění, podpis nebo veřejné vystoupení. Poctivě se opíjel a Jelena, která tušila pravý důvod jeho nenadálé opilosti, sama volala na prezidium a jemným hláskem oznamovala, že Pavel Alexejevič přijít nemůže, protože má svůj obvyklý záchvat, však sami rozumíte...

A Pavel Alexejevič v obzvlášť odporných chvílích zůstával doma, ráno si dal sklenici vodky, hrál si s Táňou, učil Vasilisu dělat pelmeně nebo se prostě poflakoval po bytě, kde neustále narážel na lístečky, které si jeho žena Jelena psala sama pro sebe. Dojemné lístečky, které vždycky začínaly stejnými slovy: nezapomenout... A pak následovalo – koupit jablka, odnést prádlo do prádelny, nechat spravit kabelku... Vtipné bylo, že těch lístečků byla spousta, ale napsané na nich bylo pořád to samé – jablka, prádelna, nechat spravit...

Věděl, že Jelena nebyla dobrá hospodyně, a takhle její snaha nic nezapomenout a všechno stihnout Pavla Alexejeviče dojímala. Z předností manželky byl nadšený, její nedostatky ho dojímaly. Právě tomu se říká manželství. Jejich manželství bylo šťastné v noci i ve dne a jejich vzájemné porozumění se zdálo obzvlášť úplné, protože jako uzavření a mlčenliví lidé, povahou i okolnostmi výchovy, vůbec nepotřebovali slovesná potvrzení, která se tak brzy u výřečných lidí opotřebují.

Kvartální pití Pavla Alexejeviče přes jeho původně diplomatickou povahu nebylo vůbec fiktivní. Přestože si Jelena dělala obavy o zdraví svého ne zrovna mladého manžela, nepodnikala žádné pokusy, aby ho zastavila. Jako obyčejně se neřídila rozumem, ale ženskou intuicí. Nevěděla nic o podstatě pití, a obzvlášť toho ruského, kdy duše, jež nenalézá východisko, nachází lehkou a dostupnou útěchu: žádná lež, žádný stud.

Během takového kvartálního pití si Jelena občas brávala dovolenou a odjeli s Pavlem Alexejevičem na chatu. Jednou taková krátká dovolená připadla na podzim, dvakrát na zimu. V jejím životě nebyly lepší dny než tyhle pijácké prázdniny, kdy se Pavel Alexejevič zbavil všech nesčetných starostí a plně patřil jen jí. První mladická bezhlavost, kterou oba promeškali, prosté objevy zdánlivé bezednosti, za kterou už nic není – Pavel Alexejevič chtěl zapomenout, že to nikdy nebylo, a někdy se mu to dařilo – několika miligramy sekretu a odměřenou dávkou tajemné látky zabalené v bílkovinné slupce... A když už nebyla síla natáhnout ruku pro sklenici vody, uvnitř vše tuhlo – všechno je marné, všechno je marné: zbývala neprůstupná hranice, již ve dvou nelze překročit. Lék na to byl jeden: pokoušet se znovu a znovu...

Než nastal třetí kvartál, Jelena už věděla, že období střízlivosti, které po něm přijde, pro ni bude těžkou zkouškou. Bála se a zároveň v hloubi duše čekala na to ráno, kdy jí Pavel Alexejevič po první osvobozující sklenici řekl:

„Sbal se, duše moje, jedeme na chatu...”

V akademii mu mezitím dali pokoj: reputace opilce byla svérázným odpustkem. K žádnému jinému neřesti se v naší zemi nechovají tak shovívavě jako k opilství. Všichni pijí – carové, archijereje, akademici, dokonce i šílení vědátoři...

10.

Po dvacátém květnu nastala předčasná vedra a všichni z nich tak trochu onemocněli. Do konce školního roku zbývalo ještě pár dní, ale všechna látka už byla probraná a známky – za čtvrtletí i za rok – rozdané. Už se vědělo, kdo jsou jedničkaři a kdo bude třídu opakovat. Školačky i učitelé zmírali ospalou nehybností marněného času.

Stará školní učitelka Galina Ivanovna, sešlá herka s povislým zadkem, přišla do třídy v nových šatech – letních, špinavě béžových

s přerušovanými proužky, které se ztrácely a zase objevovaly a vyháněly křivé výhonky.

Galina Ivanovna měla tuhle třídu na starosti už čtyři roky, učila je všechno, co sama znala: psaní, počty, kreslení, dívky za ty čtyři roky už znaly nazpaměť obojí její zimní vlněné šaty, šedé a vínové, i tmavě modrý sváteční kostýmek plný šedivých kočičích chlupů.

Od první hodiny budoucí páťačky zaníceně probíraly přírůstek učitelčina šatníku – jednoduchý pásek bez přezky i kimonový střih rukávu. Většině dívek bylo jedenáct let. Byl to ten nejméně vyrovnaný věk, kdy se jedny už zaoblily a na skrytých místech těla jim rostly kučeravé chloupky, a druhé byly ještě hubené a neurčité děti s okousanými nehty a odřenými koleny. Nicméně nové šaty zajímaly jedny jako druhé.

Stejně zajímaly i samu Galinu Ivanovnu. Nenechala si ty šaty ušít jen proto, že ty staré jednoduše unosila, ale i proto, že dnes po vyučování bylo naplánované sváteční pití čaje u příležitosti její čtyřicetileté učitelské praxe. O velké přestávce Galina Ivanovna zašla dokonce na záchod, aby se na sebe podívala do zrcadla a upravila si límec. Titul zasloužilé učitelky už měla a teď v hloubi duše snila o tom, že dostane opravdové vyznamenání – medaili nebo řád.

Poslední, čtvrtou hodinu věnovala nepovinné četbě. Zpočátku dívky četly jedna po druhé, ale všechny stejně špatně. Když nekoktaly, drmolily tak nesrozumitelně, že nebylo možné vnímat obsah. Galinu Ivanovnu je unavilo opravovat, a tak si nakonec vzala knížku a začala číst sama. Hlas měla na tak mohutnou a tlustou postavu trochu moc vysoký a mírně huhňavý, ale výrazný. Obzvláště procítěně a soucitně četla o utrpení Kaštanky, která mrzla na neútné ulici.

Do konce hodiny zbývalo jen několik minut a ty nejnetrpělivější žáčky si už potichu uklízely věci do aktovek. Slunce naplno pražilo do oken, dívky se ve vlněných šatech přisátých k mokrému podpaží družně potily.

V takovém vedru zmrzlý pesk žádný soucit nebudí, napadlo Táňa a v tu samou chvíli uslyšela tenoučký vzlyk, ještě jeden a rukávem přidušený pláč.

Galina Ivanovna přestala číst. Celá třída se otočila do odlehlého kouta, kde v poslední lavici celé čtyři roky proseděla docela bezcitná

a ke všemu lhostejná Toma Polosuchinová. To ona se rozplakala nad hořkým osudem ztracené a prokřehlé Kaštanky.

Práskly lavice, dívky vyskočily ze svých míst.

„Hodina ještě neskončila,“ připomněla jim Galina Ivanovna s profesionálním úsměvem v koutcích vybledlých úst a obrátila se na Tomu: „Co tě to tak rozlítostnilo, Tomo? Copak sis to doma nepřečetla? Všechno to dobře dopadne,“ uklidnila holčičku.

„Nedopadne, nedopadne,“ zafňukala Toma, odlepila tvář od ulepené lavice a utřela si nos zástěrou.

Patřila k těm nejmenším, byla zakrslá, nehezka a bezvýznamná, jako vrabec nebo jitrocel...

Nakonec zazvonilo. Galina Ivanovna rázně zavřela knihu. Ospalost všechny jako mávnutím proutku přešla, z unylého nesnesitelného horka za oknem bylo okamžitě pěkné počasí, skvělé počasí, všechny se chvěly netrpělivostí, všechny strašně spěchaly ven, skákat na pomalovaném asfaltu, přes provázek – jednotlivě, ve dvou nebo po celých skupinách, skákat jen tak, bez všelijakých udělatek, poskakovat, kopat nohama jako malá hříbata nebo kůzlata, dělat kotrmelce, strkat se a bezcílně poletovat...

Toma si balila špinavé učebnice a ještě popotahovala, když k ní najednou přišla Táňa. Sama nevěděla proč.

„Co ti je?“ zeptala se.

Táňa nebyla ani vrabeček ani jitrocel, byla cosi vzácného, cosi jako královská lilie nebo průsvitná vážka. A obě moc dobře věděly, kdo je kdo...

Toho dne však Toma měla cosi obrovského a strašného, co neměla a nemohla mít Táňa, co mezi nimi stíralo všechny rozdíly a Tomu to možná dokonce stavělo nad celý svět, a proto Toma, která o sobě nikdy nikomu nic neřekla, vždyť o ní nikdo ani nic vědět nechtěl, pronesla:

„Moje máma umírá. Bojím se jít domů...“

„Doprovodím tě,“ neohroženě navrhla Táňa.

Kdyby to bylo včera, Toma by byla hrdá a radovala by se, že ji Táňa provází domů, ale dneska jí to bylo téměř jedno...

Prošly školním dvorem naplněným zvonivým holčičím křikem a leskem zeleného zlata, proklouzly dvěma průchozími dvory, v jednom místě přelezly plot a zastavily se před vchodem do „boudy“. Tak

Tomina maminka říkala jejich služebnímu bydlení, ještě před válkou je přidělili jejímu manželovi, který zemřel ve čtyřiačtyřicátém roce. Byla to bývalá garáž s dveřmi ve vjezdových vratech. Toma přešla-povala před vchodem, Táňa odhodlaně strčila do dveří.

První ji do nosu udeřil zápach kyselé vlhkosti, moči a petroleje, to všechno zatuchlé, shnilé a smrtelné... Dvě šňůry natažené přes místnost byly ověšené mokrým prádlem. Daleko pod horizontálně protáhlým oknem, které vedlo do cihlové zdi, stála obrovská manželská postel, na níž jako na ruské peci spala obvykle celá rodina: matka, Toma a dva mladší bratři.

Zpočátku se zdálo, že postel je prázdná, když si ale oči zvykly na šero, rozeznala na polštáři maličkou hlavu v tlustém šátku. Vedle postele stál lavor plný hnědého prádla. Dívky přistoupily k posteli, k ohnisku strašného zápachu.

„Mami, mami,“ zavolala Toma.

Zpod šátku se ozvalo zasténání.

„Nemáš hlad, nechceš napít?“ ptala se plačtivým hlasem Toma.

Žádná odpověď však nenásledovala, dokonce ani zasténání.

Toma odhrnula zapáchající peřinu – žena ležela na rudém prostěradle. Táně hned nedošlo, že je to krev. I hnědé prádlo v lavoru bylo zakrvavené, jen na vzduchu ztmavlo.

„Musíme zavolat záchranku,“ řekla odhodlaně Táňa.

„Máma záchranku zakázala,“ zašeptala Toma.

„Vždyť je to krev, vždyť krvácí,“ žasla Táňa.

„No jo, krvácí. Nechala si to vyškrábnout,“ vysvětlila Toma. A protože si nebyla jistá, že ji Táňa správně pochopí, dodala:

„Vodí si k sobě kance, pak si to musí nechat vyškrábnout. A takhle to dopadá.“

Toma vzlykala. Táňa přivřela oči: rachot, skřípot, pád... Kymácelly se stěny, posouvaly se vrstvy, rozevíraly se smrduté propasti... Hroutil se veškerý život a Táňa chápala, že od této chvíle už nikdy nebude stejná...

„Zavolám tatínka, pomůže jí...“

„Taky jsem jí to říkala... Nepůjde k nám.“

„Počkej... Hned jsem tady.“

Za pět minut Táňa doběhla domů. Maminka tam nebyla, otevřela jí Vasilisa:

„Co lítáš jak splašená?“

Táňa neodpověděla, vrhla se k telefonu, aby zavolala Pavlu Alexejevičovi. Dlouho to nikdo nebral, pak kdosi odpověděl, že je na operaci.

„Co se proboha stalo?“ vyzvíдалa Vasilisa Gavrilovna.

„Ach, to ty nepochopíš,“ odbyla ji Táňa.

Zdálo se jí, že nikomu tu strašnou věc nesmí prozradit, protože komukoli to řekne, i jeho život se zhroutí jako její vlastní. To tajemství musí uchovat...

„Hned budu zpátky,“ zavolala už od prahu, práskla dveřmi a doběhla se dolů ze schodů.

Táňa už si ani nepamatovala, jak se nedočkala trolejbusu a doběhla do metra, jak došla na Park kultury a pak běžela dál po dlouhé Pirogovce. Zdálo se, že její běh byl nekonečný, několikahodinový. Zastavil ji vrátný na vrátnici otcovy kliniky.

„Jdu za tatínkem... za Pavlem Alexejevičem...“

Vrátný ji hned pustil. Vyběhla do prvního patra, strčila do skleněných dveří – proti ní šel otec v bílém plášti a kulaté čepičce. Kolem něj se mačkal celý houf lékařů a studentů, ale on šel přede všemi, nejvyšší, nejširší, se sytější růžovým obličejem a velkým prošívaným obočím. Uviděl Táňu. Jako by se před ním rozestoupil vzduch:

„Co se stalo?“

„Maminka Tomy Polosuchinové umírá. Nechala si to vyškrábnout!“ vysypala ze sebe Táňa.

„Cože? Kdo tě sem pustil?“ zařval. „Dolů! Do kanceláře! Počkej tam na mě!“

Táňa se vrhla dolů, polykala při tom slzy.

Přes všechnu svou statečnost se přece jen lekl. Stačí jedno udání a celý život je v trapu...

Za tři minuty Pavel Alexejevič sešel na příjem. Táňa se k němu vrhla:

„Tati!“

Znovu ji zastavil pohledem:

„Klidně mi vysvětli, co se to tam u vás stalo?“

„Tati... honem... maminka Tomy Polosuchinové umírá...“

„Čí maminka? Kdo?“ zeptal se chladně Pavel Alexejevič.

„Naše domovnice, teta Líza. Bydlí v garáži, za naším domem. Nechala si to vyškrábnout, o to jde... Tati, vypadá to tam u nich hrozně... Tati, je tam strašné krve...“

Sundal si brýle, promnul si nos u kořene. Výraz „nechala si to vyškrábnout“ v Tániných ústech...

„Takže... Okamžitě jeď domů.“

„Cože?!“

„Zpátky, jak ses sem dostala.“

Táňa nevěřila vlastní očím. Otce jako by vyměnili. Nikdy s ní nemluvil takovým železným tónem.

Nahrabila se a vyšla ven...

O třicet minut později Pavel Alexejevič vešel do garáže k Polosuchinovým. Byl s ním ještě jeho asistent Víťa. Řidič sanitky, kterou přijeli, zůstal v autě.

Jedním pohledem Pavel Alexejevič zhodnotil všechno, co se tu stalo: byla to ona, jeho nejdůležitější, nešťastná pacientka. Válečná vdova nebo matka samoživitelka, nejspíš alkoholička a možná i prostitutka... Dotkl se široké studené ruky malé domovnice, prstem odťáhl víčko. Už tu nebylo co dělat. U postele stály tři děti, dva malí kluci a dívka, dívali se na něj vytřeštěnýma očima.

„A kde je Toma?“ zeptal se Pavel Alexejevič.

„Já jsem Toma.“

Pavel Alexejevič si ji pečlivě prohlédl: nejdřív si myslel, že je jí sedm, teď když se podíval pozorněji, došlo mu, že to je ona, Tánina spolužačka.

„Tomo, sbal kluky a běžte nahoru do bytu číslo dvanáct. V šedém domě. Víš, který to je?“

Toma přikývla, ale dál stála na místě.

„Běž, běž. Otevře ti Vasilisa Gavrilovna. Řekneš jí, že tě poslal Pavel Alexejevič. Ať prostře na stůl. Hned tam budu.“

„A odvezete mamku do nemocnice?“

Pavel Alexejevič svou mohutnou postavou zacláněl postel i nebohouskenu, která už byla po smrti.

„Běž, běž. Uděláme všechno, co je třeba...“

Děti odešly.

„To jsme teda v pěkné kaši... Měli bychom ji odvézt do márnice...“ řekl napůl tázavě asistent.